

Építészettörténeti írások

GUZSIK TAMÁS

emlékére

Építészettörténeti írások GUZSIK TAMÁS emlékére

Építészettörténeti írások

Guzsik Tamás

emlékére

Középkoron innen és túl

A kötetet összeállította Katona Vilmos

HOLNAP KIADÓ
Budapest, 2019

© Daragó László, 2019 © Fehérváry Rudolf, 2019 © Ivicsics Péter, 2019 © Katona Vilmos, 2019
© Kiss Zsuzsanna Emília, 2019 © Kottmayer Tibor, 2019 © László Csaba, 2019 © Lővei Pál, 2019
© Nagy Gergely, 2019 © Rabb Péter, 2019 © Scheffer Miklós, 2019 © Veöreös András, 2019
© Vukoszávlyev Zorán, 2019 © Holnap Kiadó, 2019

MINISZTERELNÖKSÉG

Nemzeti Kulturális Alap

A kötet kiadását 2019-ben az Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkárság
és a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

A védőborítón a belpátfalvai volt ciszterci apátság templom látható.

Holnap Kiadó Kft.
1111 Budapest, Zenta u. 5.
Telefon: +36 1 466-6928
E-mail: holnapkiado@holnapkiado.hu
www.holnapkiado.hu

A kiadásért dr. Milkovich Eszter,
a kft. ügyvezető igazgatója felel
Irodalmi vezető Pajor Alex
Felelős szerkesztő Drabon Zoltánné
A könyvet tervezte és tördelte Horváth Andrea

ISBN 978 963 349 245 1

Újabb kiadványainkról, akcióinkról a www.holnapkiado.hu
és a facebook.com/holnap.kiado.konyvek oldalon értesülhet

Tartalom

Előszó / 7

Fehérváry Rudolf
EMLÉKEIM GUZSIK TÁJÁN

I. rész Építészettörténet

Rabb Péter
A TANÍTÓ ÉS ÉLETÚTJA
Daragó László
A KÖZÉPKORI ÉPÍTÉS
ÉS A GUZSIK-MÓDSZER
Vukoszávlyev Zorán
AZ IDEÁTÓL A VALÓSÁG
speciális kurzus oktatása
Katona Vilmos
ISTEN HÁZA AZ IDŐBEN

II. rész Középkori templomok

Scheffer Miklós
TÁJOLÁSOK ÜZENETE
Kottmayer Tibor
A KÁRPÁT-MEDENCEI
Kiss Zsuzsanna Emília
A BÉLAPÁTFALVAI VOLT
László Csaba
A PORVAI PÁLOS KOL
Lővei Pál
A KÖZÉPKORI MAGYAR
Veöreös András
ROMÁN KORI ÉPÍTÉS

III. rész Település és idej

Ivicsics Péter
SZILVÁSVÁRAD KOM
Nagy Gergely
FONTOS VAGY NEM F

Bibliográfia / 203

A szerzőkről / 211

Névmutató / 221

19 © Ivicsics Péter, 2019 © Katona Vilmos, 2019
por, 2019 © László Csaba, 2019 © Lővei Pál, 2019
Scheffer Miklós, 2019 © Veöreös András, 2019
2019

ti Kulturális Alap
ésügyi Helyettes Államtitkárság

tsági templom látható.

lnapkiado.hu
dalon értesülhet

Tartalom

Előszó / 7

Fehérváry Rudolf

EMLÉKEIM GUZSIK TAMÁSRÓL / 9

I. rész

Építészettörténet, liturgikus építészet, oktatásmódszertan

Rabb Péter

A TANÍTÓ ÉS ÉLETÚTJA EGY MUNKATÁRS SZEMÉVEL / 15

Daragó László

A KÖZÉPKORI ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNET OKTATÁSÁNAK SZEMLÉLETI VÁLTOZÁSA
ÉS A GUZSIK-MÓDSZER KIFEJLŐDÉSE / 21

Vukoszávlyev Zorán

AZ IDEÁTÓL A VALÓSÁGIG ÉS VISSZA – A szakrális építészettel foglalkozó
speciális kurzus oktatásmódszertana a Műegyetemen / 35

Katona Vilmos

ISTEN HÁZA AZ IDŐBEN – A kortárs templomépítészeti ókeresztény előképei / 51

II. rész

Középkori templomépítészet

Scheffer Miklós

TÁJOLÁSOK ÜZENETE – Néhány középkori templom keletelésének vizsgálata / 65

Kottmayer Tibor

A KÁRPÁT-MEDENCEI KEREKEGYHÁZAK ÉS KEREKTEMPLOMOK / 87

Kiss Zsuzsanna Emília – Rabb Péter

A BÉLAPÁTFALVAI VOLT CISZTERCI APÁTSÁGI TEMPLOM ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE / 97

László Csaba

A PORVAI PÁLOS KOLOSTOR TEMPLOMA / 109

Lővei Pál

A KÖZÉPKORI MAGYAR KIRÁLYSÁG PÁLOS KOLOSTORAIBÓL ISMERT SÍREMLÉKEK / 121

Veöreös András

ROMÁN KORI ÉPÍTÉSZETI EMLÉKEK FELFEDEZÉSE LOMBARDIÁBAN / 149

III. rész

Település és identitás

Ivicsics Péter

SZILVÁSVÁRAD KOMPLEX TELEPÜLÉSKUTATÁSA 1975-BEN / 167

Nagy Gergely

FONTOS VAGY NEM FONTOS? – Lehetőség és identitástudat keresése Angyalföldön / 183

Bibliográfia / 203

A szerzőkről / 219

Névmutató / 221

1. kép: Bernát fia elveszett sírlapja a budaszentlőrinci kolostorból (rajz Römer 1871 nyomán)

LŐVEI PÁL¹

A középkori magyar ismert síremlékek

Guzsik Tamás életművének ma is rendszerbe vett, maradandó részét alkotják a pálosok épületegyütteseivel, építészeti maradványaival, esetenként azok lokalizálásával kapcsolatos tanulmányai.² Az emléke előtt tisztelgő kötetben ehhez a katalogizáló munkásságához tödvé mutatom be a szeretett kolostoráról, vagy azokból származó középkori síremlékeket.

Az öröklésnek köszönhetően kialakult, a középkori zetségi-családi temetkezőhelyek a XIII. századtól elsősorban már nem a régi monostorok lomaiban keresendők, az arisztokrácia és a birtokos nemesség XIV. századtól fennmaradt emlékei többségükben az új típusú kolostorok és pálos kolostorokból, illetve mezővárosi plébániatemplomokból kerültek elő. Az ilyen alapításokra vonatkozó adatokat sokat is tartalmaznak. Bebek György tárnokmester (†1390) ma Tornagörgön (Horvátország) őrzött sírlapján³ (9. kép) például olvasható, hogy 1371-ben ő építtette a pálos Szent Mária-templomát (valójában ő alapította a szülői pálos kolostort, ahonnan a sírkő származik): ... fecit (con)struere ecclesia(m) b(ea)t(e) fratrib(us) herem(i)tis ordinis s(an)c(t)i p(etri) i heremite i(n) an(n)o d(omi)ni mcccclxxi. György fia Péter erdélyi alvajdát (†1403) rebeályi sírlapja a gótikus plébániatemplom (kegytemplom) újjáépítőként értelmezhetőként említi: ... fu(n)dato(r)is hui(us) ecclesie. Kanizsai Miklós tárnokmester (†1403) (17–19. kép) a Kehida közelében fekvő pálos kolostorból származik, amelynek a sírfelirat ... [f]undator hu(i)us cenobii kitér rá. Prodavízi Gergelynek (†1484) a Kőszegi Prodavíz (ma Virje, Horvátország) mellett, kor Prodavecnek nevezett régi romok

1. kép: Bernát fia elveszett sírlapja a budaszentlőrinci kolostorból (rajz Rómer 1871 nyomán)

LŐVEI PÁL¹

A középkori magyar királyság pálos kolostoraiból ismert síremlékek

Guzsik Tamás életművének ma is rendszeresen kézbe vett, maradandó részét alkotják a pálos kolostorok épületegyütteseivel, építészeti maradványai-
val, esetenként azok lokalizálásával kapcsolatos tanulmányai.² Az emléke előtt tisztelgő tanulmánykötetben ehhez a katalogizáló munkásságához kötődve mutatom be a szeretett kolostoraiban előkerült, vagy azokból származó középkori síremlékeket.

Az öröklésnek köszönhetően kialakult, közös nemzetségi-családi temetkezőhelyek a XIII. század végétől elsősorban már nem a régi monostorok templomaiban keresendők, az arisztokrácia és a gazdag birtokos nemesség XIV. századtól fennmaradt síremlékei többségükben az új típusú koldulórendi és pálos kolostorokból, illetve mezővárosi, falusi plébániatemplomokból kerültek elő. A sírfeliratok esetenként az ilyen alapításokra vonatkozó utalásokat is tartalmaznak. Bebek György királynéi tárnokmester (†1390) ma Tornagörgön (Hrhov, Szlovákia) őrzött sírlapján³ (9. kép) például az olvasható, hogy 1371-ben ő építtette a pálos szerzetesek Mária-templomát (valójában ő alapította a gombaszögi pálos kolostort, ahonnan a sírkő származhat): ... *fecit (con)struere ecclesia(m) b(ea)te v(ir)ginis fratrib(us) herem(i)tis ordinis s(an)c(t)i p(au)li p(rim)i i heremite i(n) an(n)o d(omi)ni mcccxxi*.⁴ Verebi György fia Péter erdélyi alvajdát (†1403) mátraverebélyi sírlapja a gótikus plébániatemplom (a mai kegytemplom) újjáépítőként értelmezhető alapítójaként említi: ... *fu(n)dato(r)is hui(us) e(cclesie)* ....⁵ Kanizsai Miklós tárnokmester (†1404) sírlapja (17–19. kép) a Kehida közelében fekvő örményesi pálos kolostorból származik, amelynek alapítására a sírfelirat ... *[f]undator hu(i)us cenoby* kitétele utal is.⁶ Prodavízi Gergelynek (†1484) a Kőrös megyei Prodavíz (ma Virje, Horvátország) mellett, az egykor Prodavecnek nevezett régi romok falában ta-

lált, csupán leírásból ismert sírkövén a felirat az elhunytat az épület első alapítójaként nevezte meg, aki családjával temetkezett oda: *HIC CVM SVIS REQViescit. GREGORIVS D(OMI)N(V)S NOBILIS DE PRODAVEZ. HVIVS V... PRIMI FV(ND)ATORIS AN(N)O 1484*.⁷ Monyorókeréken (Eberau, Ausztria) a magtalanul elhunyt Ellerbach János (†1499) sírkövén az azt készíttető, a jelentős uradalmat az elhunyt fogadott fiaként öröklő Bakócz Tamás esztergomi érsek szükségesnek érezte említeni, hogy Ellerbachnak mint az ottani pálos kolostor alapítója, Ellerbach Berchtold fiának – ... *domino ioanni magnifici Bertholdi Elderbach Fundatoris huius coenobii fillio* (sic) *domino hic in Monyorokerek* ... – készült a síremlék.⁸

A régebbi alapítású monostorok szerepének jelentős csökkenése, valamint a koldulórendi és pálos kolostorok, plébániatemplomok gyorsan növekvő népszerűsége olyan váltást jelentett Magyarországon, amelynek részletes elemzésére, az okok felderítésére még nem került sor (talán a síremlékanyag eddiginél teljesebb számbavétele is hozzásegítheti majd ehhez a történettudományt). Mindenesetre érdemes idézni Fügedi Erik egy megjegyzését: „Külön kutatást igényelne annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy miért tértek át az úri nemzetségekből származó klánok a kisebb (koldulórendi és pálos) kolostorokra és plébániákra, s ez a jelenség hogyan függ össze a nemzetségek felbomlásával.”⁹ Ettől mindenesetre függetlenül, a XIII. század második felében maguk az uralkodók jártak elől például: IV. Bélát (†1270) feleségével, Laszkarisz Mária királynéval és ifjabb fiukkal, Béla herceggel együtt az esztergomi minoriták általa építtetett Mária egyházában temették el.¹⁰ V. István (†1272) a margitszigeti domonkos apácák apja, IV. Béla által építtetett templomában, testvére, a röviddel korábban, 1270-ben elhunyt, szentéletű

apáca, Margit sírjának közelében temetkezett.¹¹ III. András (†1301) sírhelye Budán, a ferencesek 1260-as években már álló, IV. Béla alapította kolostortemplomában volt.¹² Később, a XIV. század folyamán az Anjou uralkodók családtagjai is alapítottak olyan kolostort, amelynek templomában aztán el is temették őket. Így I. Károly özvegye, Erzsébet anyakirályné (†1380) az Óbuda később egészében is általa birtokolt déli részén, 1334-es pápai engedély alapján létesített klarissza kolostor Krisztus teste-kápolnájában temetkezett.¹³ Ha az Anjou-királyok a székesfehérvári bazilikában alakították is ki sírhelyeiket, Nagy Lajos központi szerepet játszott a pálosok támogatásában. 1381-ben megszerezte Remete Szent Pál ereklyéit Velencétől, és kolostorok sorát alapítva példát mutatott az arisztokrácia és a nagybirtokosság tagjainak is.¹⁴

A változások középkor végi mértékének végletességét jól jelzik a Jagelló-kori főúri és nemesi végrendeletek vizsgálatából adódó számadatok. A különböző egyházi intézményeknek ötven végrendeletben juttatott támogatások kedvezményezettjei között (egy-egy végrendeletben több intézmény is adományhoz juthatott¹⁵) monasztikus rend egyáltalán nem szerepelt, székeskáptalan is csak elenyésző számban, ferences kolostorok ugyanakkor 26, a domonkosok 6, az ágostonos remeték 2, a pálosok 13, különböző ispotályok 5 esetben. Jelentős volt a végrendelkezők kegyurasága alatt álló plébániák és kápolnák támogatása is.¹⁶

A középkori magyarországi kőfaragásnak, ezen belül a síremlék-művészetnek ma ismert kisszámú, apró töredéke alapján is egyik főműve a Thébai Remete Szent Pál 1381-ben Velencéből Budára szállított ereklyéi számára vörös márványból¹⁷ faragott ereklye-síremlék. Ezt a pálos rendfőnöki tisztet 1484 és 1488 között betöltő Tamás testvér idején egy laikus testvér, *Frater Dionysius lapicida* „bámulatos művészettel” készítette, a Budához közeli Budaszentlőrinc pálos anyakolostorának templomához épített sírkápolna elkészülte után, 1492-

ben helyezték el benne az ereklyéket. A kolostort a törökök már 1526-ban kifosztották, ekkor a síremlék „finoman faragott fedőlapját durván lelökték, és három darabra törték”. A török korban elpusztult kolostor területén a XIX–XX. század folyamán folytatott kutatások során két-három nagyobb és több apró, vörös márvány töredék került elő, amelyekből egy oldalain mérműves, számárhátíves árkádokkal áttört ereklyesíremlék képe bontakozik ki, a nyílások mögött talán a szent – alighanem fémből készült – ereklyetartójára pillanthatott egykor a látogató. Az ívek fölötti ívmezőket jelenelek töltötték ki, ezek közül egy, a lélek angyalok által történő mennybevitelét és egy, az Atyaistent ábrázoló részlet került eddig elő. Az egész építmény bonyolult, fiatornyos tagolású volt.¹⁸ A síremlék a faragványok finom részleteivel, aprólékos megmunkálásával, a fúró gyakori használatával, a bravúrosan áttört szerkezettel a magyarországi vörösmárvány-faragás egyik – csupán a székesfehérvári prépostsági templom 1380 körül emelt Anjou-síremlékeivel¹⁹ összevethető – csúcspontja, amely azonban éppen ezekkel a jellemzőivel a többi korabeli emléktől el is válik: társtalan alkotásnak tűnik, amelynek stílusa még elemzésre vár.

Budaszentlőrinc²⁰

A kolostor jelentőségét mutatja, hogy az itt bemutatott három sírlapon kívül mintegy tucatnyi további emléknek ismert(ek) kisebb-nagyobb töredéke(i) – ez lényegesen több, mint bármely más magyarországi pálos kolostor esetében.

Bernát fia sírlapja²¹ (1. kép)

A vörös márványból faragott sírlapot Rómer Flóris 1870-ben a „Rochusgasse” (Budapest II., Kis Rókus utca?) egyik házának falában látta befalazva, a ház tulajdonosnője állítása szerint a budaszentlőrinci kolostorból került az ő birtokába. Rómer rajza szerint a sírkő kettérepedt, körirata részben kopott,

fej felőli sarkait trapézszerűen levágták, a kereten mélyített sávban a sírkő olvasható, a jobb²² felső sarokban a mai majuszkulás betűtípusú, dombornyírat: *HEC EST SEPVLTVRA ... VND FILII PUO ... DE ...* (Rómer Flóris olvasatán egybevetése nyomán). A mélyített négybarművű heraldikus ábra: jobbra dőlt pajzsban jobbra ágaskodó kecske. A jobbra néző csőrsisak, mögötte szarvakkal. A sisakból jobbra néző kecske felirata a gótikus majuszkula legkésőbbi országi példái közé tartozik, a szabványos is viszonylag késői keletkezésű mellékszínűleg a XIV. század utolsó negyedében 1400 körül készült.

Ismeretlen sírköve²³

1838-ban a budaszentlőrinci pálos kolostor jainak közelében lévő Szép Juhászok sírhelyében még látható volt ez a vörös márvány síremlék, amelyen latin felirat keretelt egy-egy sorral. Bugát Pál szerint Mátyás könyvtárának falán volt a sírkő, 1875-ben már nem tudták megtalálni. A pásztorbot Európa-szerte elterjedt Magyarországon azonban alig néhány helyen, mert Kercen (Kerz, ma Cîrța, Románia), Gyulafehérváron (ma Oradea, Románia), Gyulafehérváron (Alba Iulia, Románia) – ezek apátok sírjai számára készültek. A sírlapot a vörös márvány használata, illetve a pásztorbot alapú keretelés leg a XIV. század második felében fa-

Bambergi Melmeister (Mehlmeister) Henrik (†1412. február 21., esetenként február 18.) sírlapja²⁴ (2. kép)

A vörös márvány sírkő a budaszentlőrinci pálos kolostor helyén állott Szép Juhászok (major) falában volt befalazva a XIV. század második felében. A telek birtokosa, Borsos József

ben temetkezett.¹¹ udán, a ferencesek Béla alapította kolostorából, a XIV. század első felében a kolostor területén a XIX–XX. század folyamán folytatott kutatások során két-három nagyobb és több apró, vörös márvány töredék került elő, amelyekből egy oldalain mérműves, számráthátíves árkádokkal áttört ereklyesíremlék képe bontakozik ki, a nyílások mögött talán a szent – alighanem fémből készült – ereklyetartójára pillanthatott egykor a látogató. Az ívek fölötti ívmezőket jelene-tek töltötték ki, ezek közül egy, a lélek angyalok által történő mennybevitelét és egy, az Atyaistent ábrázoló részlet került eddig elő. Az egész építmény bonyolult, fiatornyos tagolású volt.¹⁸ A síremlék a faragványok finom részleteivel, aprólékos megmunkálásával, a fúró gyakori használatával, a bravúrosan áttört szerkezettel a magyarországi vörösmárvány-faragás egyik – csupán a székesfehérvári prépostsági templom 1380 körül emelt Anjou-síremlékeivel¹⁹ összevethető – csúcspontja, amely azonban éppen ezekkel a jellemzőivel a többi korabeli emléktől el is válik: társtalan alkotásnak tűnik, amelynek stílusa még elemzésre vár.

Budaszentlőrinc²⁰

A kolostor jelentőségét mutatja, hogy az itt bemutatott három sírlapon kívül mintegy tucatnyi további emléke ismert(ek) kisebb-nagyobb töredéke(i) – ez lényegesen több, mint bármely más magyarországi pálos kolostor esetében.

Bernát fia sírlapja²¹ (1. kép)

A vörös márványból faragott sírlapot Rómer Flóris 1870-ben a „Rochusgasse” (Budapest II., Kis Rókus utca?) egyik házának falában látta befallazva, a ház tulajdonosnője állítása szerint a budaszentlőrinci kolostorból került az ő birtokába. Rómer rajza szerint a sírkő kettérepedt, körirata részben kopott,

fej felőli sarkait trapézszerűen levágták. A rajz szerint a kereten mélyített sávban a sírkő közepe felől olvasható, a jobb²² felső sarokban kezdődő, gótikus majuszkulás betűtípusú, domború betűs körirat: *HEC EST SEPVLTVRA ... VND FILY BERNARD DE PUO ... DE ...* (Rómer Flóris olvasatának és rajzának egybevetése nyomán). A mélyített mezőben domborművű heraldikus ábra: jobbra dőlő háromszög-pajzsban jobbra ágaskodó kecske. A pajzs fölött jobbra néző csőrös sisak, mögötte szabdaltsisaktakaró. A sisakból jobbra néző kecske nő ki. A sírkő felirata a gótikus majuszkula legkésőbbi magyarországi példái közé tartozik, a szabdaltsisaktakaró is viszonylag késői keletkezés mellett szól: valószínűleg a XIV. század utolsó negyedében, esetleg 1400 körül készült.

Ismeretlen sírköve²³

1838-ban a budaszentlőrinci pálos kolostor romjainak közelében lévő Szép Juhászné vendéglő falában még látható volt ez a vörös márvány síremlék, amelyen latin felirat keretelt egy pásztorbotot. Bugát Pál szerint Mátyás könyvtárnoka nyugodhatott alatta. 1875-ben már nem tudták, hol található. A pásztorbot Európa-szerte elterjedt sírkőábra volt, Magyarországon azonban alig néhány példája ismert Kercen (Kerz, ma Cîrța, Románia), Nagyváradon (ma Oradea, Románia), Gyulafehérváron (ma Alba Iulia, Románia) – ezek apátok és püspökök számára készültek. A sírlapot a vörös márvány használata, illetve a pásztorbot alapján valószínűleg a XIV. század második felében faragták.

Bambergi Melmeister (Mehlmeister) Henrik (†1412. február 21., esetleg 1415. február 18.) sírlapja²⁴ (2. kép)

A vörös márvány sírkő a budaszentlőrinci egykori pálos kolostor helyén állott Szép Juhászné vendéglő (major) falában volt befallazva a XIX. század első felében. A telek birtokosa, Borsos József (a festő és

fényképész) jóvoltából 1868-ban a Magyar Nemzeti Múzeumba, utóbb a Budapesti Történeti Múzeumba került. A kőlap három nagy és egy kisebb darabra törött, a jobb hosszoldalon alján nagyobb darab hiányzik, ezt Rómer Flóris még látta. Keretén mélyített sávban belülről olvasható a jobb felső sarokban kezdődő, gótikus minuszkulás betűtípusú, domború betűs körirat, amelynek vége a belső mező alá került, a címerhez képest megfordított helyzetben: *hic est sepultus honorabilis vir heinricus dictus melmeister de babenberga q(ui) obyt feria [p]ri(m)a ante festu(m) s(an)cti petri kathedra req(ui)es(cit). an(n)o d(omi)ni m° cccc° xii° (esetleg xv°).*²⁵ A feliratban az elhunyt *honorabilis* címe papi hivatásra utal.²⁶ A halálozás napja: Szent Péter székfoglalásának ünnepe előtti vasárnap (*feria prima ante festum sancti petri kathedra*), február 21-re esett 1412-ben, február 18-ra 1415-ben. A homorlattal mélyülő mezőben domborművű ábra: pártázat felett jobbra dőlő háromszög-pajzs pólyával, bal felső sarkán jobbra néző csőrös sisak. A sisak előtt és mögött foszlányokra szakadozott, kisméretű takaró. A sisakdísz a takaróból kinövő, jobbra néző, szakálltalan, csúcsos süvegű férfifej, haja hullámos csigákba rendezett. Nürnberg mellett Bamberg volt a XV. század elején Budán legerősebben képviselt német város. Nem Henrik volt az egyetlen a családjából, akit ismerünk. Bizonyára rokona és így ugyancsak bambergi származású lehetett az 1427-es bírói év budai es-

2. kép: Bambergi Melmeister Henrik (†1412, esetleg 1415) sírlapja a budaszentlőrinci kolostorból (Budapesti Történeti Múzeum; fotó: BTM)

küdtjei között szereplő Melmeister Konrád,²⁷ akinek (*honestus vir Conrad Melmeister iuratus*) háza az Úri utca déli részén, a keleti házsorban volt.²⁸

3. kép: Szentléleki Ákos fia Miklós (†1516) sírköve a csatka egykori pálos, ma r. k. plébániatemplomban

Csatka²⁹

Szentléleki (Kasztellánfi) Ákos szlavón vicebán (†1478 után) elveszett sírköve

Vályi András XVIII. század végi közlése szerint a pálos kolostorromban 1761-ben ásatott ki „egy nagy fejer márványból faragott siralom kő, mellyen még megismértettek e' met-szett betűk: *MAGNIF. ACACIUS*, de a' munkásoknak gondviseletlensége miatt ketté tört. 139 esztendő is megismértetett rajta; de a' negyedik szám eltsorbúlt, a' kő élén ezek a' szavak állottak: *Rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum Salvatorem meum. reposita a' többit nem lehetett olvasni.*”³⁰ A faragvány elveszett. Anyaga aligha lehetett fehér márvány, csak valamilyen jobb minőségű fehér mészkő. Az évszám olvasata bizonyosan hibás, a kő a Szentléleki Ákosra vonatkozó adatok és a sírvers alapján sem lehetett korábbi a XV. század utolsó negyedénél.

A Kasztellánfi családot az olasz Castellan Péter császári ispán (1320–1344) utódai alkották, akik magukat Szentlélek birtokukról és ott álló kastélyukról (*castellum*) is nevezték. Szentléleki Kasztellánfi Ákos 1467–1468-ban Vitovec János szlavón bán mellett volt vicebán, egyben Körös megye ispánja.³¹

Szentléleki Ákos fia Miklós (†1516)

sírköve³² (3. kép)

A Buda környéki márgából³³ faragott sírlapot 1792-ben találták az egykori pálos kolostor templomának törmelékében. Az épület plébániatemplom céljára történt helyreállításakor falazták be mai helyére, a szentély belső északi falába. Felülete több helyen lemezesen levált, faragványainak egyes részei hiányoznak. Felső részén a sírkő 3/5 részét elfoglaló tükör, benne domborművű ábra: gyűrűn függő, gránátalma-koszorúval körülvett, csücskös talpú, szalagkeretes címerpajzs. A hasított pajzsban jobb oldalon jobbra néző, félbe vágott sas (csőre letört), bal oldalon az eredeti cölöpök közül csak egy maradt meg. A koszorú felett és alatt a pajzstartó szalagok tekerednek. Alsó mezőjében füles tábla (*tabula ansata*), rajta reneszánsz kapitális betűtípusú, hétsoros, vésett felirat: *IACET SUB HOC TVMVLO EGREGI(US) VIR NICOLAVS AKACIVS DE ZENTHLELEK QVI OBIIT AN(N)O D(OMI)NI MCCCCXVI.*³⁴ A sírkő szorosan kapcsolódik a Jagelló-kori sírkövek reneszánsz stílusú, budai márgából, legalább jórészt biztosan Budán készült emlékcsoportjához; a szakirodalomban szereplő lohannes Fiorentinus-attribúció nem tartható.

A fentebbi Szentléleki (Kasztellánfi) Ákos fia, 1512-ben és minden bizonnyal 1515-ben is Kanizsai György özvegye, Rozgonyi Klára vasmegyericsei várának várnagya.³⁵

Elefánt³⁶

(Felsőelefánt, Horné Lefantovce, Szlovákia)

Forgács (Forgach) Gergely barsi ispán (†1515. október 1.) sírköve³⁷ (4–5. kép)

Forgács Gergelyt az Elefánti család által alapított, Nyitra megyei elefánti pálos kolostorban temették el. Sírlapját a Forgách család egyik leszármazottja, Forgách Károly az egykori templomból 1894-ben – amikor a kolostort az Edelsheim-Gyulay család kastélyá alakította – a Marcali melletti Nagygom-

bára (Somogy megye) vitette, ahol a szentély parkjában állították fel. 1951-ben a szentély helyére a Rákosi-címert festették, az alsó részét pedig összetörve útépítésként használták fel. A maradványokat Horler Miklós gyűjtötte össze, és a restaurált faragványt Marcali Helytörténeti Múzeumban helyezték ki. Az eredeti képét Könyöki József felméri. A szentély egy 1910-ben közölt fénykép⁴⁰ őrizte meg. A látt keretű mezőben karikán átbújtatott szalag alatt a karikára függesztett keretű szalagban csücskös talpú, felül függőnyű álló címerpajzsban a Forgács család címe: lombból növő, koronás női mellképe. A medalion keretéről függő szalagol (*tabula ansata*) tartottak, rajta reneszánsz betűtípusú, nyolcsoros, vésett felirattal: *D(eo) O(ptimo) M(aximo) TVMVLV RVS FORGACH OB PIETATEM GREGORII PREMORTVO VIVENS POSVIT QVEM SIBI AC LIBERIS COMMIVNEM ESSE IVSSIT OCTOBRIS MDXV.* A tábla alsó széle és a szentély hasonló, csak kisebb méretű betűkkel: *IOANNES FIORENTINUS ME FECIT.* Az Elefánti működött lohannes Fiorentinus szig. sírkövet tehát Forgács Péter állíttatta, Forgács Gergely számára.

A gimesi Forgács család a Hontpázmár megyéből származott, de annak hatágú csillag címerét⁴¹ a sírkövön is kifaragott koronázott cserélték. Forgács Gergely 1479 és 1501 és 1515 között barsi ispán, 1481 és 1501 között nyitrai (al)ispán, 1505-ben Nyitra megyei gyűlési követe volt, a sírkövét állíttató Forgács Péter (†1519) 1501 és 1519 között bar-

Kasztellánfi) Ákos fia Miklós (†1478 után)

II. század végi köz-
os kolostorromban
t ki „egy nagy fejér
agott siralom kő,
ismértettek e' met-
NIF. ACACIUS, de a'
ondviseletlensége
139 esztendő is
rajta; de a' negye-
ült, a' kő élén ezek
Rursum circumda-
in carne mea vide-
em meum. reposita
phetett olvasni.”³⁰
zett. Anyaga aligha
árvány, csak vala-
őségű fehér mész-
vasata bizonyosan
ntléleki Ákosra vo-
s a sírvers alapján
ábbi a XV. század
él.

ládót az olasz Cas-
mai ispán (1320–
ották, akik magukat
król és ott álló kas-
lum) is nevezték.
ellánfi Ákos 1467–
ec János szlavón
vicebán, egyben
nja.³¹

Szentléleki Ákos fia Miklós (†1516) sírköve³² (3. kép)

A Buda környéki márgából³³ faragott sírlapot 1792-ben találták az egykori pálos kolostor templomának törmelékében. Az épület plébániatemplom céljára történt helyreállításakor falazták be mai helyére, a szentély belső északi falába. Felülete több helyen lemezesen levált, faragványainak egyes részei hiányoznak. Felső részén a sírkő 3/5 részét elfoglaló tükrő, benne domborművű ábra: gyűrűn függő, gránátalma-koszorúval körülvett, csücskös talpú, szalagkeretes címerpajzs. A hasított pajzsban jobb oldalon jobbra néző, félbe vágott sas (csőre letört), bal oldalon az eredeti cölöpök közül csak egy maradt meg. A koszorú felett és alatt a pajzstartó szalagok tekerednek. Alsó mezőjében füles tábla (*tabula ansata*), rajta reneszánsz kapitális betűtípusú, hétsoros, vésett felirat: *IACET SUB HOC TVMVLO EGREGI(US) VIR NICOLAVS AKACIVS DE ZENTHLELEK QVI OBIIT AN(N)O D(OMI)NI MCCCCXVI.*³⁴ A sírkő szorosan kapcsolódik a Jagelló-kori sírkövek reneszánsz stílusú, budai márgából, legalább jórészt biztosan Budán készült emlécsoportjához; a szakirodalomban szereplő Iohannes Fiorentinus-attribúció nem tartható.

A fentebbi Szentléleki (Kasztellánfi) Ákos fia, 1512-ben és minden bizonnyal 1515-ben is Kanizsai György özvegye, Rozgonyi Klára vasmegyericsei várának várnagya.³⁵

Elefánt³⁶

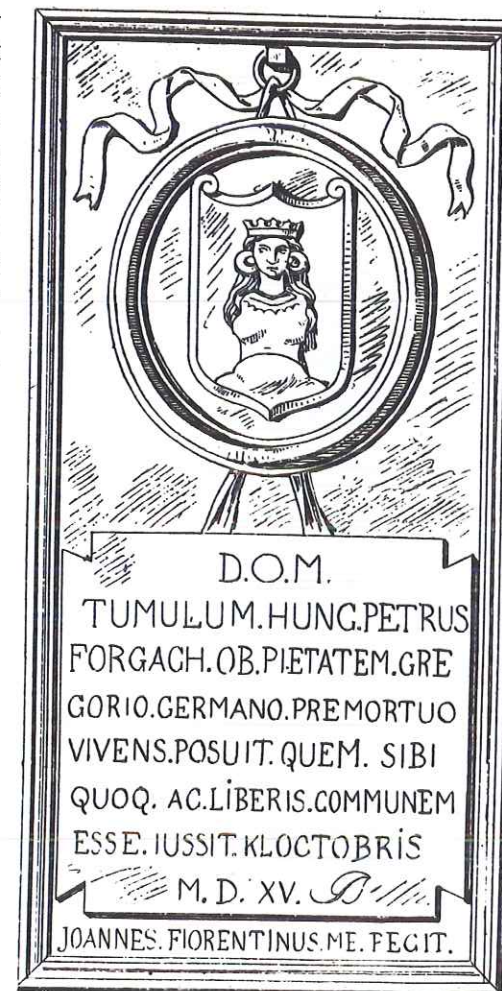
(Felsőelefánt, Horné Lefantovce, Szlovákia)

Forgács (Forgach) Gergely bari ispán (†1515. október 1.) sírköve³⁷ (4–5. kép)

Forgács Gergelyt az Elefánti család által alapított, Nyitra megyei elefánti pálos kolostorban temették el. Sírlapját a Forgách család egyik leszármazottja, Forgách Károly az egykori templomból 1894-ben – amikor a kolostort az Edelsheim-Gyulay család kastéllyá alakította – a Marcali melletti Nagygom-

bára (Somogy megye) vitette, ahol a családi kastély parkjában állították fel. 1951-ben lefaragott címere helyére a Rákosi-címet festették, feliratos alsó részét pedig összetörve útépitéshez használták fel. A maradványokat Horler Miklós gyűjtötte össze, és a restaurált faragványt Marcaliban a Városi Helytörténeti Múzeumban helyezték el.³⁸ A sírlap eredeti képét Könyöki József felmérési rajza³⁹ és egy 1910-ben közölt fénykép⁴⁰ őrizte meg: profilált keretű mezőben karikán átbújtatott, hullámszó szalag alatt a karikára függesztett kerek medalionban csücskös talpú, felül függönyíves záródású, álló címerpajzsban a Forgács család hármashalomból nő, koronás női mellképe volt látható. A medalion keretéről függő szalagok füles táblát (*tabula ansata*) tartottak, rajta reneszánsz kapitális betűtípusú, nyolcsoros, vésett felirat volt olvasható: *D(eo) O(ptimo) M(aximo) TVMVLVM HVNC PETRVS FORGACH OB PIETATEM GREGORIO GERMANO PREMORTVO VIVENS POSVIT QVEM SIBI QVOQ(ue) AC LIBERIS COMMVNEM ESSE IVSSIT K(a)L(endas) OCTOBRI MDXV.* A tábla alsó széle és a keret között hasonló, csak kisebb méretű betűkkel írt felirat volt: *IOANNES FIORENTINUS ME FECIT.* Az Esztergomban működött Iohannes Fiorentinus szignójával jelölt sírkövet tehát Forgács Péter állíttatta fivére, Forgács Gergely számára.

A gimesi Forgács család a Hontpázmány nemzetségből származott, de annak hatágú csillagot ábrázoló címere⁴¹ a sírkövön is kifaragott koronás női mellalakra cserélték. Forgács Gergely 1479 és 1484, majd 1501 és 1515 között bari ispán, 1486 és 1490 között nyitrai (al)ispán, 1505-ben Nyitra megye országgyűlési köve volt, a sírkövét állíttató fivére, Forgács Péter (†1519) 1501 és 1519 között bari ispán volt.⁴²

Fehéregyháza⁴³

Egy vránai perjel síremlékének töredéke⁴⁴ (6–7. kép)

Az óbudai Viktória-téglagyár területén a középkori romok között 1884-ben több sírkőtöredék és címeres kőfaragvány került elő, köztük a legjelentősebb, egy vörös márvány szarkofágfedlap-töredék a kolostor (fehéregyházai pálosok?) kelet-nyugat irányú (kerengő) folyosóján. Ez (a fedlap láb felőli jobb sarka) 1935-ben a Halászbástya kőtarába került. A keret nélküli mezőben domborművű ábra: hasán fekvő, jobbra felfelé néző, tátott szájú orosz-

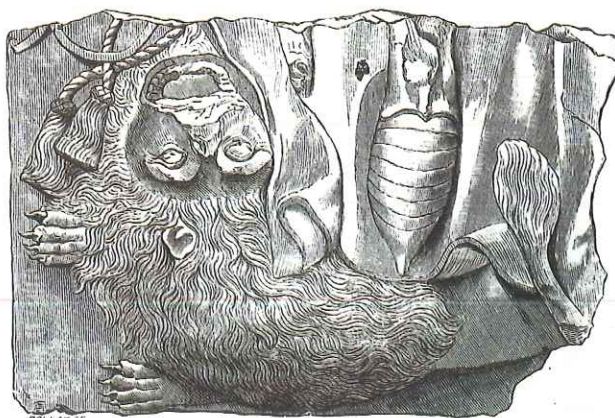
4. kép: Forgács Gergely (†1515) sírköve az elefánti pálos kolostorból (Könyöki József rajza, Ehrenberg 1893 nyomán)

5. kép: Forgács Gergely (†1515) sírköve az elefánti pálos kolostorból, felállítva a nagygyombai kastély parkjában (archív felvétel Bártfai Szabó 1910 nyomán)

6. kép: Vránai perjel szarkofágfedlapjának töredéke az óbudai egykori Viktória-téglagyár területéről (Budapesti Történeti Múzeum; rajz Gömöri Havas 1890 nyomán)

7. kép: Vránai perjel szarkofágfedlapjának töredéke az óbudai egykori Viktória-téglagyár területéről (Budapesti Történeti Múzeum; fotó: Műemléki Fotótár, Budapest, Hack Róbert)

lán, hátára felcsapott, bojtos farokkal. Két hátsó lába hiányzik. Az állat hátára felülről drapéria hajlik, rajta páncélos vitézi figura páncélsarus jobb lába. Az oroszlán feje mellett zsinórokon lógó (papi) bojtok.

A bárói rangra utaló páncélos figura és az egyházi bojtok egyedül a vránai perjelek esetében kapcsolódhattak össze a magyarországi emléanyagban. A töredék stílusát tekintve leginkább Szentgyörgyi Székely Tamás jöhet szóba, aki 1450 és 1462 között volt vránai perjel, esetleg utóda, Szentgyörgyi Székely János, aki 1465 és 1468 között. A következő perjel, Beriszló Bertalan (1475–1512) véleményem szerint már kiesik a lehetőségek köréből.⁴⁵

Felnémet⁴⁶

János (†1352. január 28.) sírlapja⁴⁷ (8. kép)

Felsőtárkány közelében, a Felnémet–Almár-völgyi pálos kolostor 1346-ban felszentelt templomában, a gótikus szentély déli felében, a téglapadlón másodlagos helyzetben került elő 1975-ben (Fodor László lelete). Öt nagyobb és mintegy tucatnyi kisebb darabból illesztették össze, keretén jelentős hiányokkal. A fej felőli oldalon trapéz alakban végződő sírlap anyaga barnás-sárgás mészkő. Keretén a felső rövid oldal közepén kezdődő, belülről olvasható, gótikus majuszkula betűtípusú, vésett körirat: AN(n)O DOMINI M^o CCC^o L^oII^o SECU(n)

DE AGNETIS OBIIT [M](agiste)R JOHAN[n]ES ...GR.⁴⁸ A halálozás napja: *secundo Agnetis*, január 28. A keret síkját folytató belső mező üres.

Felvetődött, hogy a kolostor egyik, talán éppen az első perjele lehetett János, a kereszt nélküli üres mező, valamint a XIII. század végétől a XV. század elejéig az országbárok közé nem számító udvari előkelőknek kijáró, nemesi rangot jelentő *magister* cím⁴⁹ azonban inkább a kolostor egy jótevőjére utal.

Gombaszög⁵⁰

Bebek György királynéi tárnokmester (†1390) sírlapja⁵¹ (9. kép)

Bebek György ma a tornagörgői (Hrhov, Szlovákia) római katolikus templomban őrzött, vörös márvány sírköve klasszikus szabályosságú heraldikus ábrájával az Anjou-kori síremlékművészet egyik főműve. Belső mezője a keret síkjában folytatódik, benne domborművű ábrázolással: jobbra dőlő háromszögpajzsban ívesen kiszélesedő szárvégződésű kettős kereszt, a felső szárára illesztett, két oldalra hajló 3-3 tollból álló tolldísszel. A pajzs bal felső csúcsán kendőszerű sisaktakaróval lefedett, szembe néző csöbörhisak. A sisakdísz koronás női fej, két, félkörívben hajló és együtt kört formázó hal között.⁵² A minuszkuálás körirat: *hic iacet georgius bubeek mag(iste)r tauarnicoru(m) reginaliu(m) q(ui) fecit (con)struere ecclesia(m) b(ea)te v(ir)ginis fratri-*

8. kép: János (†1352) sírlapja a Felnémet–Almár-völgyi pálos kolostorból (Eger, Dobó István Vármúzeum; fotó: Műemléki Fotótár, Budapest, Hack Róbert)

b(us) herem(i)tis o'd'nis s(an)c(t)i p heremite i(n) an(n)o d(omi)ni m c^o szövege és évszáma a Zavozalja, más. baszög falu melletti pálos kolostor bek György által történt – a főúr teme szánta – alapítására utal. Feltehetően utóbb a sírlap Tornagörgőre.

Az Ákos nembeli Bebek György 1361–1390 első feléig királynéi tárnokmester sírfeliratban is szerepel.

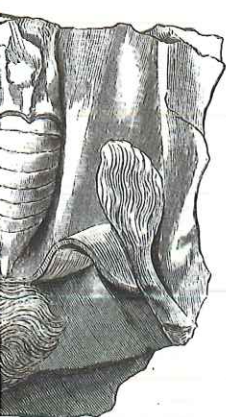
Lepoglava⁵⁴

(Horvátország)

Corvin János lipitói és opavai herceg szlavón bán (†1504) sírlapja⁵⁵ (10. kép)

A homokkőből faragott sírlap eredetileg a templom szentélyének középtengelyén, a tárt el előtt elhelyezett sír fedlapja volt.

rokkal. Két hátsó
ülőről drapéria haj-
páncélsarus jobb
zsínórokon lógó

ura és az egyházi
esetében kapcsó-
emlékanyagban.
ább Szentgyörgyi
1450 és 1462 kö-
oda, Szentgyörgyi
között. A követke-
5–1512) vélemé-
ségek köréből.⁴⁵

lapja⁴⁷ (8. kép)

met–Almár-völgyi
entelt templomá-
en, a téglapadlón
ló 1975-ben (Fo-
mintegy tucatnyi
ze, keretén jelen-
on trapéz alakban
árgás mészkő. Ke-
n kezdődő, belül-
a betűtípusú, vé-
CC^o L^o II° SECU(n)

DE AGNETIS OBIIT [M](agiste)R JOHAN[n]ES ...GR.⁴⁸
A halálozás napja: *secundo Agnetis*, január 28. A ke-
ret síkját folytató belső mező üres.

Felvetődött, hogy a kolostor egyik, talán éppen az
első perjele lehetett János, a kereszt nélküli üres
mező, valamint a XIII. század végétől a XV. század
elejéig az országbárok közé nem számító udvari elő-
kelőknek kijáró, nemesi rangot jelentő *magister* cím⁴⁹
azonban inkább a kolostor egy jötevőjére utal.

Gombaszög⁵⁰

**Bebek György királynéi tárnokmester
(†1390) sírlapja⁵¹ (9. kép)**

Bebek György ma a tornagörgői (Hrhov, Szlovákia)
római katolikus templomban őrzött, vörös márvány
sírköve klasszikus szabályosságú heraldikus ábrá-
jával az Anjou-kori síremlékművészet egyik főmű-
ve. Belső mezője a keret síkjában folytatódik, ben-
ne domborművű ábrázolással: jobbra dőlő három-
szögpajzsban ívesen kiszélesedő szárvégződésű
kettős kereszt, a felső szárára illesztett, két oldalra
hajló 3-3 tollból álló tolldísszel. A pajzs bal felső
csúcsán kendőszerű sisaktakaróval lefedett, szem-
be néző csöbör sisak. A sisakdísz koronás női fej,
két, félkörívben hajló és együtt kört formázó hal
között.⁵² A minuszkuálás körirat: *hic iacet georgius
bubeek mag(iste)r tauarnicoru(m) reginaliu(m) q(ui)
fecit (con)struere ecclesia(m) b(ea)te v(ir)ginis fratri-*

*b(us) herem(i)tis o'd'nis s(an)c(t)i p(au)li p(rim)i
heremite i(n) an(n)o d(omi)ni m c^oc^olxxi.* A sírkő
szövege és évszáma a Zavozalja, más néven Gom-
baszög falu melletti pálos kolostor 1371-es, Be-
bek György által történt – a főúr temetkezőhelyéül
szánta – alapítására utal. Feltehetően innen került
utóbb a sírlap Tornagörgőre.

Az Ákos nembeli Bebek György 1360-tól haláláig,
1390 első feléig királynéi tárnokmester.⁵³ Címe a
sírfeliratban is szerepel.

Lepoglava⁵⁴

(Horvátország)

**Corvin János lipitói és opavai herceg, horvát-
szlavón bán (†1504) sírlapja⁵⁵ (10. kép)**

A homokkőből faragott sírlap eredetileg a pálos
templom szentélyének középtengelyében, a főol-
tár előtt elhelyezett sír fedlapja volt. 1824-ben

gróf Eszterházy János falaztatta be a
szentély északi falába;⁵⁶ két feliratos
táblát is helyeztek ekkor föléje. Ke-
retén egykori feliratnak ma nyomai
sincsnek (de a egész sírkőfelület a
rajta való járkálástól oly mértékben ko-
pott, hogy egy finoman vésett felirat
minden nyom nélkül elenyészhetett
a kereten). A kerettől mélyülő belső
mezőben páncélba öltözött, fején ros-
télysisakot viselő férfi domborművű,
sok helyen csak körvonalaiban érzé-
kelhető alakja látható. A figura jobb-
jában kissé döntött helyzetű, lán-
dzahegyben végződő zászlórudat tart,
a jobb váll körül bonyolult tekere-
dő zászlóval. A bal kéz a hosszú kard
elé helyezett, csúcsos talpú tárcsa-
pajzsot tart, melyen eredetileg a
Hunyadi-címer kaphatott helyet. (Jo-
hannes Kristolovecz lepoglavai perjel
XVIII. századi leírásában még csőrén-
ben gyűrűt tartó hollót említ; a kőlap

XIX. századi – már mai helyére történt befalazását
követően készült – rajzán a pajzsra felvitt sugaras
kör csupán a rongált felületbe beleképzelte ábra le-
het, hiszen a befalazás óta tovább már nem kopta-
tott sírkövön ma semmi ilyesminek nincs nyoma.)
Az 1824-ben a sírkő fölé helyezett két tábla szöve-
ge korábbi előzményekre vezethető vissza: a XVII.
század közepén még két, „régies betűkkel” írott
tábláról ismertek említések. Ezek nyomán szüle-
tett az az angyalok által tartott, fekete betűs, fes-
tett emléktábla, amely a szentély 1742-es – a tiro-
li Johann Ranger pálos szerzetes-festő kezétől
származó – kifestésében az északi falon, egy koro-
nás Hunyadi-címeres baldachin alatt kapott he-
lyet, alatta Szűz Mária és a gyermek Jézus képével.
Ez a festett felirat (néhol már romlott szövegével)
szolgált végül alapul az 1824-ben faragott táblák-
hoz, amikor a festmény helyére a sírkövet és az új
táblákat befalazták.

9. kép: Bebek György
királynéi/királynői
tárnokmester (†1390)
síremléke a gombaszögi
pálos kolostorból, Tor-
nagörgő (fotó: Műemléki
Fotótár, Budapest)

10. kép: Corvin János
(†1504) sírlapja a lepog-
lavai egykori pálos temp-
lomban (fotó: Szoleczky
Emese)

A körirat számára túl hosszúnak vélt, szűkebben vett és leírásokból ismert sírfelirat, a két régi, feliratos tábla, valamint a sírfeliratban szereplő *tumba* és egy korai leírásban olvasható *tumulus* kifejezések alapján Schönherr Gyula az eredeti síremléket szarkofágnak gondolta, amelyet 1650-ben, a templom helyreállításakor bontottak volna szét, fedlapját a padlóba, más részeit pedig a falba helyezve. Ez nem elképzelhetetlen, de a sírfelirat hossza nem feltétlenül támasztja alá, mert kisebb méretű betűkkel (amilyenre példát mutat többek között Horváth Márk közel egykorú nagyvázszyi síremléke, 32–34. kép) a négysoros sírvers és a halálozás adatai a sírlap keretén is elférhettek. A latin szövegekben, különösen a versláb követelményeinek alávetett versekben használt kifejezések-ből síremléktípusokra amúgy még óvatosan sem igen lehet következtetni.⁵⁷

A szűkebben vett, valószínűleg a sírkő keretén futott egykori felirat bizonytalan olvasatú, többek által javított, illetve javításra javasolt szövege:

Haec tenet arcta Ducem tumba Joannem
Mathiae, qui stirps inclita Regis erat.
Strenuus hic armis, partaque partaque mundo
triumpha
Plurima post victor diem clausit extremum.
Anno Christi ter quingentesimo quarto
Die Octobris 12. Joannes de Gyula fieri fecit⁵⁸

A sírfelirat utolsó sorában foglaltak szerint a síremléket Gyulai János (1495–1496-ban Corvin szlavóniai vicebánja⁵⁹) állíttatta. Kukuljevičnél a szöveg közlése után még egy 1505-ös évszám is szerepel, amennyiben ez a szöveghez eredetileg is hozzátartozott, úgy ebben az évben készült a sírkő.

A sírlap felett befalazott két tábla feliratában szerepel Corvin János 1505-ben, gyermekkorban elhunyt fia, Kristóf, akit apja mellett temettek el. Az első tábla utolsó négy sora kibővítve, de a nevek, címek kicserélésétől eltekintve szóról szóra felhasználta IV. Béla magyar királynak a Képes Krónikában megőrzött sírversét:⁶⁰

Aspice rem charam, bini hinc inde cingunt gloriosae Virginis aram:

Dux Joannes, et filius eius Christophorus, quibus assint gaudia trina.

Et sequitur, dum licuit, tua dum viguit regia o Joannes potestas

Fraus latuit, pax in Regno isto tui tempore firma fuit, regnavitque honestas.

Corvin János Mátyás király természetes fia volt, lipcsei és opavai herceg, 1490-ben pozsonyi ispán, 1495 és 1504 között dalmát-horvát-szlavón bán.⁶¹

Máriavölgy⁶²

(Mariantal, Marianka, Szlovákia)

1859-ben az egykori pálos templomot leíró Ipolyi Arnold szerint számos nagy márványlap fedte az épület „talaját” és falait, de rajtuk többnyire már csak egyes betűk nyomai vagy a „művészileg vésett ábrák és czimerek kétes körvonalai” voltak láthatóak, a többi a felületükön való járkálástól lekopott. A szerző Sárfenéki (Scharfenecki) János, valamint Szentgyörgyi és Bazini Zsigmond első felesége, Kunigunda sírköveit, továbbá Báthory András országbíró (†1566) síremlékét írta csak le közelebbről, majd megemlítette, hogy „hasonlóan régi alakú püspöksüveg és főpapi jelvények ábráit mutatók alatt nyilván főpapok nyugszanak”.⁶³ Ma ezekből a kopott sírkövekből semmi sem látszik (egyáltalán nem biztos, hogy valamennyi középkori volt), de például a déli bejárat előtt egy teljesen simára koptatott, nagyméretű (219 × 91 cm), vörös márványból készült lap fekszik.

Sárfenéki (Scharfenecki) János várnagy (†1387) sírlapja⁶⁴ (11–12. kép)

A vörös márvány sírlapot a templom padlójában írta le 1859-ben Ipolyi Arnold. Valamivel később, 1878 előtt, a burkolat megújításakor a templom belső nyugati falában, a karzat alatt helyezték el. Felülete erősen kopott, lejárt. Keretén gótikus mi-

nuszkulás betűtípusú, vésett, eredetileg en a jobb felső sarokban kezdődött köriratnak a láb felőli rövid és a jobb hossz nyoma sem maradt: [Hic est se]pulcrum [joha]n(n)es de scharfen[ek] anno d[omi]ni m[ille] cccc[ies] lxxvii [in vigilia] ....⁶⁵ A kerettől mélyülő háromkaréjű tagolt, félköríves vakmennyezet le. A mezőben domborművű ábra: erősen dőlő, széles szalagkeretű háromszögpajzsa felőre lépő, ágaskodó (koronás?) oroszlan. A felső sarkán félig jobbra néző csöbör sisakdíszű sisaktakaró két, derékszögű kővel. A sisakdísz nyitott szárnyak között csonka – oroszlanfej. János fiának, F. 1408-ból ismert pecsétjén háromszögű a sírkövön látható címer ábrájával azonos forduló oroszlan látható.

A család magát feltehetően a Speyer kör Scharfeneck váráról nevezte, a Sárfer vagy fiai, Frigyes és Hermann által adományozott Köpcseny (Kittsee, Burgenland, Ausztria) tartozó Hof falu határában ismert Újcs (Newscharff) várát valamikor 1416 előtt Frigyes építtette. Sárfenéki János az 1370-es években Goblin erdélyi püspök képviselte a királyi hatalmat a Szászországban volt az újonnan épült Landskron (Károlymács) várának, és ő építhette fel királyi börtönből Törösvár határvárát is.⁶⁶

Szentgyörgyi és Bazini Zsigmond és Kunigunda Tobischau von Cimbura (Tovischau von Cimburk) (†1461) sírlapja⁶⁷ (13–14. kép)

A vörös márvány sírlapot a templom padlójában írta le 1859-ben Ipolyi Arnold. Valamivel később, 1878 előtt, a burkolat megújításakor a templom belső nyugati falában, a karzat alatt helyezték el. Felülete erősen kopott, lejárt. Keretén gótikus minuszkulás betűtípusú, vésett, eredetileg en a jobb felső sarokban kezdődött körirat: [a]nn

k vélt, szűkebben
rat, a két régi, fel-
ban szereplő tum-
tó tumulus kifeje-
az eredeti sírem-
elyet 1650-ben, a
tottak volna szét,
pedig a falba he-
en, de a sírfelirat
a alá, mert kisebb
dát mutat többek
orú nagyvázsonyi
ros sírvers és a ha-
s elférhettek. A la-
ersláb követelmé-
znált kifejezések-
ég óvatosan sem

sírkő keretén futott
satú, többek által
szövege:

ba Joannem
gis erat.
partaque mundo

usit extremum.
mo quarto
Gyula fieri fecit⁵⁸

ak szerint a sírem-
ban Corvin szla-
ljevičnél a szöveg
vszám is szerepel,
edetileg is hozzá-
szült a sírkő.

a feliratában sze-
yermekekben el-
tt temettek el. Az
vítve, de a nevek,
szóról szóra fel-
ak a Képes Króni-

Aspice rem charam, bini hinc inde cingunt glo-
riosae Virginis aram:

Dux Joannes, et filius eius Christophorus, qui-
bus assint gaudia trina.

Et sequitur, dum licuit, tua dum viguit regia o
Joannes potestas

Fraus latuit, pax in Regno isto tui tempore fir-
ma fuit, regnavitque honestas.

Corvin János Mátyás király természetes fia volt, lip-
tói és opavai herceg, 1490-ben pozsonyi ispán,
1495 és 1504 között dalmát-horvát-szlávon bán.⁶¹

Máriavölgy⁶²

(Marienthal, Marianka, Szlovákia)

1859-ben az egykori pálos templomot leíró Ipolyi
Arnold szerint számos nagy márványlap fedte az
épület „talaját” és falait, de rajtuk többnyire már
csak egyes betűk nyomai vagy a „művészileg vé-
sett ábrák és czimerek kétes körvonalai” voltak
láthatóak, a többi a felületükön való járkálástól
lekopott. A szerző Sárfenéki (Scharfenecki) János,
valamint Szentgyörgyi és Bazini Zsigmond első
felesége, Kunigunda sírköveit, továbbá Báthory
András országbíró (†1566) síremlékét írta csak le
közelebről, majd megemlítette, hogy „hasonlóan
régí alakú püspöksüveg és főpapi jelvények ábráit
mutatók alatt nyilván főpapok nyugszanak”.⁶³ Ma
ezekből a kopott sírkövekből semmi sem látszik
(egyáltalán nem biztos, hogy valamennyi közép-
kori volt), de például a déli bejárat előtt egy telje-
sen simára koptatott, nagyméretű (219 × 91 cm),
vörös márványból készült lap fekszik.

Sárfenéki (Scharfenecki) János várnagy (†1387) sírlapja⁶⁴ (11–12. kép)

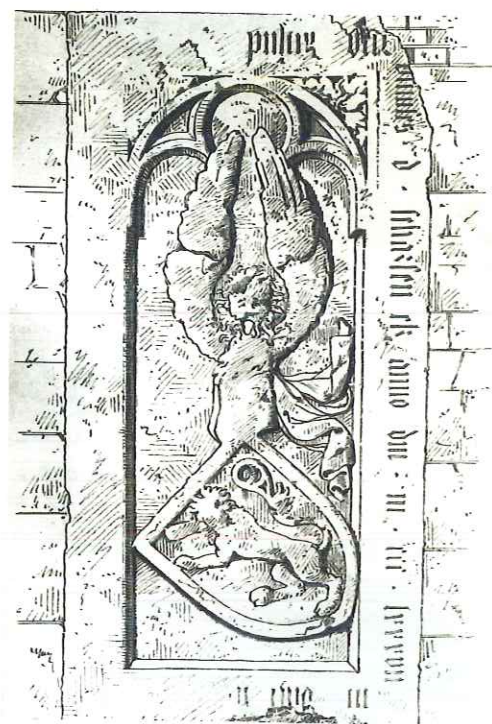
A vörös márvány sírlapot a templom padlójában
írta le 1859-ben Ipolyi Arnold. Valamivel később,
1878 előtt, a burkolat megújításakor a templom
belső nyugati falában, a karzat alatt helyezték el.
Felülete erősen kopott, lejárt. Keretén gótikus mi-

nuszkulás betűtípusú, vésett, eredetileg feltehető-
en a jobb felső sarokban kezdődött körirat, amely-
nek a láb felőli rövid és a jobb hosszú oldalon
nyoma sem maradt: [Hic est se]pulcru(m) d(omi)ni
[joha]n(n)es de scharfen[ek] anno d(omi)ni m ccc
lxxvii [in vigilia] ....⁶⁵ A kerettől mélyülő mezőt felül
hármaskarú tagolt, félköríves vakméműdísz zár-
ja le. A mezőben domborművű ábra: erősen jobbra
dőlt, széles szalagkeretű háromszögpajzsban jobb-
ra lépő, ágaskodó (koronás?) oroszlán. A pajzs bal
felső sarkán félig jobbra néző csöbörű sisak, hátul a
kendőszerű sisaktakaró két, derékszögben törő vé-
gével. A sisakdísz nyitott szárnyak között – ma már
csonka – oroszlánfej. János fiának, Frigyesnek
1408-ból ismert pecsétjén háromszögű pajzsban
a sírkövön látható címer ábrájával azonos, jobb felé
forduló oroszlán látható.

A család magát feltehetően a Speyer környéki (Alt-)
Scharfeneck váráról nevezte, a Sárfenéki János
vagy fiai, Frigyes és Hermann által adományul ka-
pott Köpcsény (Kittsee, Burgenland, Ausztria) várhoz
tartozó Hof falu határában ismert Újscharfeneck
(Newscharff) várát valamikor 1416 előtt ugyanis
Frigyes építtette. Sárfenéki János az 1376 és 1383
közötti években Goblin erdélyi püspökkel együtt
képviselte a királyi hatalmat a Szászföldön, várna-
gya volt az újonnan épült Landskron (később Tal-
mács) várának, és ő építhette fel királyi megbízás-
ból Töröcsvár határvárát is.⁶⁶

Szentgyörgyi és Bazini Zsigmond erdélyi vajda és székelyispán első felesége, Kuni- gunda Tobischau von Cimbürg (Tovačovský z Cimbuk) (†1461) sírlapja⁶⁷ (13–14. kép)

A vörös márvány sírlapot a templom padlójában
írta le 1859-ben Ipolyi Arnold. Valamivel később,
1878 előtt, a burkolat megújításakor a templom
belső nyugati falában, a karzat alatt helyezték el.
Felülete erősen kopott, lejárt. Keretén gótikus mi-
nuszkulás betűtípusú, vésett, eredetileg a jobb
felső sarokban kezdődött körirat: [a]nno d(omi)ni

11. kép: Scharfenecki János (†1387)
sírlapja a máriavölgyi egykori pálos
templomban (Könyöki József rajza,
1878 körül, Műemléki Tervtár, Bu-
dapest)

12. kép: Scharfenecki János (†1387)
sírlapja a máriavölgyi egykori pálos
templomban (fotó: Kovács Ferenc)

13. kép: Szentgyörgyi és Bazini
Zsigmond első felesége, Kunigunda
Tovačovský z Cimbuk (†1461) sír-
lapja a máriavölgyi egykori pálos
templomban (Könyöki József rajza,
1878 körül, Műemléki Tervtár,
Budapest)

14. kép: Szentgyörgyi és Bazini Zsigmond első felesége, Kunigunda Tobatschaw Conthoralis Spe(c)tabil(is) et Magnifici d(omi)ni Sigismu(n)di [Comitis de Sancto Georgio et de Bazyn] ....⁶⁸ A kerettől mélyülő mezőben domborművű ábra: jobbra dőlő, enyhén csücskös talpú címerpajzs, amelynek ábrája szinte teljesen lekopott, egy-két vonal, a domborulatok váltakozása és Könyöki József tollrajza⁶⁹ alapján azonban feltehetően három, alul-felül pártázott pólya alkotta: a morvaországi Tobischau von Cimbürg család címere.⁷⁰ A pajzs bal felső sarkán jobbra néző rostélysisak, belőle a sisaktakaró hosszú, egyenes, a pajzs mögött és jobb felső sarka alatt futó, kötegyszerű nyúlványai indulnak, amelyekből kúszólevelekhez hasonló foszlányok ágaznak ki. A sisakdísz jobbra néző, zárt szárnypár. A sisaktakarónak egyenesen lefutó, kötegyszerű sávjai teljesen idegenek a magyarországi emlékanyagtól, legközelebb alsó-ausztriai példák (Korneuburg) említhetők. A rostélysisak igen korai jelentkezése ugyancsak nyugat felé mutat, ahogy a vörös márványban meghúzódó fehér erek is az anyag Salzburg környéki eredete mellett szólnak. A sírkő kapcsolatba hozható Hanns Paldauf passauai szobrász műhelyével.⁷¹

Kunigunda férje, a Hontpázmány nembeli Szentgyörgyi és Bazini Zsigmond (†1492/93) 1456-ban pohárnokmester, 1465–1467-ben öccsével, János-sal, valamint Ellerbach Bertolddal együtt erdélyi vajda és székelyispán; a forrásokban 1492-ig szerepel. Első feleségének emlékét egyedül a sírlapja őrzi, második házasságát egy bizonyos Borbálával az első feleség halálát követő évben, 1462-ben kötötte.⁷²

Monyorókerék⁷³

(Eberau, Burgenland, Ausztria)

Ellerbach János (†1499) elveszett sírköve⁷⁴

Monyorókeréken a magtalanul elhunyt Ellerbach János sírkövének csak szövegét jegyezte le Andreas Eggerer – amennyiben 1663-ban kiadott művének tipográfiája az eredetit követte, a feliratot

hét párhuzamos sor alkotta: D.O.M. Domino Ioanni Magnifico Bertholdo Ellerbach Fundatoris hujus Cœnobij filio, Domino hic in Monyorokerek, Thomas Bakocz de Erdo^ed, Card. Strig. Archiepiscopus, Patriarcha Con-stantinopol Fratri adoptivo, ob pietatem posuit. Obijt sine hærede 1499. (A későbbi szövegekben előfordulnak apró ragozási eltérések – nem lehetetlen egyébként, hogy Eggerert követően már senki sem látta magát az eredeti alkotást.) A sírkövet már konstantinápolyi pátriárkaként – így 1507 után – készítettő, a jelentős uradalmat az elhunyt fogadott fiaként öröklő Bakócz Tamás esztergomi érsek szükségesnek érezte említeni, hogy Ellerbachnak mint a pálos kolostor alapítója, Ellerbach Bertold fiának készült a síremlék. A kisbetűs írásmód egyébként feltehetően nem volt a faragott szöveg sajátja – ebben az időben Bakócz Tamás esztergomi környezetében reneszánsz kapitális betűtípussal készültek a monumentális feliratok.

Ellerbach Jánosnak a sírkő szövegében is említett apja, monyorókeréki Ellerbach Bertold (†1471) 1460 és 1470 között verőcei, 1465 és 1471 között vasi ispán, 1464–1465-ben lovászmester, 1465 és 1467 között Szentgyörgyi és Bazini Zsigmond és János grófokkal együtt erdélyi vajda és székelyispán volt.⁷⁵ Ellerbach János 1479 és 1482, valamint 1485 és 1499 között vasi ispán.⁷⁶

Nagyfalu⁷⁷

(Szilágynagyfalu, Nuşfalău, Románia)

Losonci Bánfi László (†1419/1423 között) töredékes sírlapja⁷⁸ (15–16. kép)

A vörös márvány sírlap két nagyobb, a rajzok és a körirat alapján valószínűleg összeillő töredéke (az egyik rész felirata a *loson* részlettel végződik, a másiké a *ch* betűkkel kezdődik – *losonch* –, így amennyiben az illeszkedés mégis meg, a hiány nagyon csekély lehet). Az egyik a kocsmá bejárati lépcsőjéül szolgált, a másikat pedig a falu közelében állott, elpusztult pálos kolostor környékén találták. Rómer Flóris 1878-ban már mindkettőt Szi-

lágysomlyón (Şimleu Silvaniei, Románia) bal alsó sarka maradt meg a bal hornak nagyobb részével és az alsó rész egy felével, továbbá a belső mező teivel. Keretén mélyített sávban a gótikus minuszkulás körirattörödéke *bani de losonch qui obyt ...onth .n* től mélyülő mezőben domborművű dőlő címerpajzsban kilencsugaras, ma, a pajzs fölött sisak foszlányokkal karóval, fölöttük a sisakdíszből az alépő, szárnyas griff háta, négyágú fának alja maradt meg; a Tomaj nemzete A Tomaj nemzetségből származó László a Losonci Bánffy család ősbán (†1392/93) fia volt.⁸⁰

Örményes⁸¹

Kanizsai Miklós tárnokmester (†1404. március) sírlapja (17–

Kanizsai Miklós vörös márvány sírlapja az örményesi pálos kolostor közelében) a Soproni Múzeumban, a szentgrótra, ez utóbbi nemrég Nagy

kunigundis de
s) et Magnifici
cto Georgio et
ezőben dom-
csücskös talpú
teljesen leko-
k váltakozása
azonban fel-
pólya alkotta:
urg család cí-
bra néző ros-
rú, egyenes, a
tt futó, köteg-
öl kúszóleve-
ki. A sisakdís-
karónak egye-
sen idegenek
őzelebb alsó-
hetők. A ros-
ancsak nyugat
n meghúzódo
nyéki eredete
ozható Hanns
l.⁷¹
mbeli Szent-
93) 1456-ban
csével, János-
gyütt erdélyi
1492-ig sze-
dül a sírlapja
os Borbálával
n, 1462-ben

et sírköve⁷⁴

nytt Ellerbach
ezte le And-
n kiadott mű-
e, a feliratot

hét párhuzamos sor alkotta: *D.O.M. Domino Ioanni Magnifico Bertholdo Ellerbach Fundatoris hujus Cænobij filio, Domino hic in Monyorokerek, Thomas Bakocz de Erdo^d, Card. Strig. Archiepiscopus, Patriarcha Con-stantinopol Fratri adoptivo, ob pietatem posuit. Obijt sine hærede 1499.* (A későbbi szövegközlésekben előfordulnak apró ragozási eltérések – nem lehetetlen egyébként, hogy Eggerert követően már senki sem látta magát az eredeti alkotást.) A sírkövet már konstantinápolyi pátriárkaként – így 1507 után – készítettő, a jelentős uradalmat az elhunyt fogadott fiaként öröklő Bakócz Tamás esztergomi érsek szükségesnek érezte említeni, hogy Ellerbachnak mint a pálos kolostor alapítója, Ellerbach Bertold fiának készült a síremlék. A kisbetűs írásmód egyébként feltehetően nem volt a faragott szöveg sajátja – ebben az időben Bakócz Tamás esztergomi környezetében reneszánsz kapitális betűtípussal készültek a monumentális feliratok.

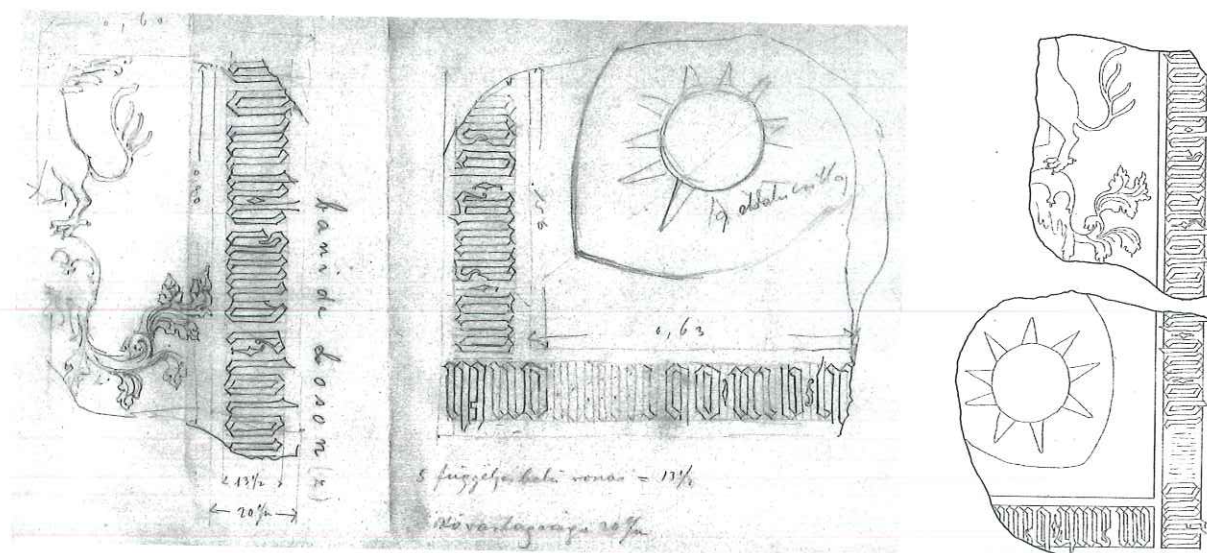
Ellerbach Jánosnak a sírkő szövegében is említett apja, monyorókeréki Ellerbach Bertold (†1471) 1460 és 1470 között verőcei, 1465 és 1471 között vasi ispán, 1464–1465-ben lovászmester, 1465 és 1467 között Szentgyörgyi és Bazini Zsigmond és János grófokkal együtt erdélyi vajda és székelyispán volt.⁷⁵ Ellerbach János 1479 és 1482, valamint 1485 és 1499 között vasi ispán.⁷⁶

Nagyfalu⁷⁷

(Szilágynagyfalu, Nuşfalău, Románia)

Losonci Bánfi László (†1419/1423 között) töredékes sírlapja⁷⁸ (15–16. kép)

A vörös márvány sírlap két nagyobb, a rajzok és a körirat alapján valószínűleg összeillő töredéke (az egyik rész felirata a *loson* részlettel végződik, a másiké a *ch* betűkkel kezdődik – *losonch* –, így amennyiben az illeszkedés mégis meg, a hiány nagyon csekély lehet). Az egyik a kocsmá bejáratí lépcsőjéül szolgált, a másikat pedig a falu közelében állott, elpusztult pálos kolostor környékén találták. Rómer Flóris 1878-ban már mindkettőt Szi-

lágysomlyón (Şimleu Silvaniei, Románia) látta. A kőlap bal alsó sarka maradt meg a bal hosszoldal keretének nagyobb részével és az alsó rövid oldal mintegy felével, továbbá a belső mező nagyobb részleteivel. Keretén mélyített sávban domború betűs, gótikus minuszkulás körirattöredék: *[filius ... d]yonisi bani de losonch qui obyt ... onth .n ante ba.* A kerettől mélyülő mezőben domborművű ábra: jobbra dőlő címerpajzsban kilencsugaras, kerek csillag forma, a pajzs fölött sisak foszlányokra szakadt sisaktakaróval, fölöttük a sisakdíszből az ágaskodó, jobbra lépő, szárnyas griff háta, négyágú farka és szárnyának alja maradt meg: a Tomaj nemzetség címere.⁷⁹

A Tomaj nemzetségből származó Losonci Bánfi László a Losonci Bánffy család őse, Dénes horvát bán (†1392/93) fia volt.⁸⁰

Örményes⁸¹

Kanizsai Miklós tárnokmester (†1404. március) sírlapja (17–19. kép)

Kanizsai Miklós vörös márvány síremlékének két darabja az örményesi pálos kolostorból (Zalacsány közelében) a Soproni Múzeumba, valamint Zalaszentgrótra, ez utóbbi nemrég Nagykanizsára, a Thú-

ry György Múzeumba került.⁸² Hosszu ideig két különböző sírkő részeként kezelték őket.⁸³ Keretén mélyített sávban domború betűs, gótikus minuszkulás betűtípusú körirat: *Anno domi[ni mcccciv] ... martii obiit mag(iste)r nicol[us] de Kanisa condam mag(iste)r thauarnicorvm Regalis [maiestatis] ... [f]undator hu(i)us cenoby.* A kerettől mélyülő mező felső részén domborművű ábra: jobbra dőlő, kis-

15. kép: Losonci Bánfi László (†1419/1423 között) töredékes sírlapja a nagyfalui pálos kolostorból, Szilágysomlyó (rajz: Műemléki Tudományos Irattár, Möller-hagyaték, Budapest)

16. kép: Losonci Bánfi László (†1419/1423 között) töredékes sírlapja a nagyfalui pálos kolostorból, Szilágysomlyó (rajz: Lövei Pál)

17. kép: Kanizsai Miklós (†1404) sírlapjának töredéke az örményesi pálos kolostorból (Soproni Múzeum; fotó: Lövei Pál)

18. kép: Kanizsai Miklós (†1404) sírlapjának töredéke az örményesi pálos kolostorból (jelenleg: Thúry György Múzeum, Nagykanizsa; fotó: Lövei Pál)

19. kép: Kanizsai Miklós (†1404) töredékes sírlapja az örményesi pálos kolostorból (felmérési rajz: Lövei Pál)

20. kép: Perneszi Pálné Szapolyai Orsolya (†1500) sírlapja Porván az egykori pálos, ma r. k. plébánia-templomban (felmérési rajz: Koppány Tibor)

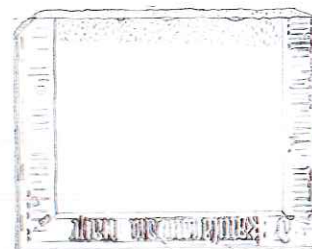
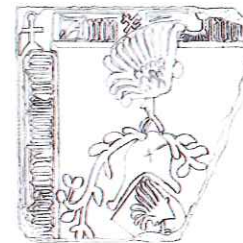
méretű címerpajzsban madárlábon álló, balra néző sasszárny, az Osló nemzetség, ezen belül a Kanizsai család címere.⁸⁴ A pajzs bal felső sarkán balra néző csöbör sisak, amelynek tetejéről előre és hátra egy-egy indaszerű takarófoszlány indul. A sisak fölött a balra néző szárnyas sasláb mint sisakdísz ismétlődik.

Kanizsai Miklós 1388 áprilisa és 1398 márciusa között töltötte be a királyi tárnokmesteri tisztséget,⁸⁵ e címe a sírfeliratban is szerepel. A felirat alapján ő alapította a temetkezési helyeként is szolgáló örményesi pálos kolostort, amelyet 1390-ben, 1391-ben és 1392-ben vásárolt öt budai ház jövedelmével látott el.⁸⁶ Buda város oklevele szerint Kanizsai Miklós tárnokmester és az örményesi pálosok beleegyeztek abba, hogy Bernardi Ferenc budai polgár házát Brunnai Miklós szűcsnek eladja (a főúr beleegyezésére azért volt szükség, mert a ház eredeti tulajdonosa ő volt, és Bernardinak azal a feltétellel adta el, hogy az az örményesi pálosoknak évi járadékot fizet).⁸⁷ Kanizsai Miklós a sírfelirat szerint 1404 márciusában hunyt el.

Porva⁸⁸

Perneszi Pálné Szapolyai Orsolya (†1500. április 12.) sírlapja⁸⁹ (20. kép)

A szokatlanul lilás színezetű vörös márványból faragott sírlap a középkori pálos kolostortemplom maradványait magában foglaló barokk plébánia-templom szentélyében található, az északi falba

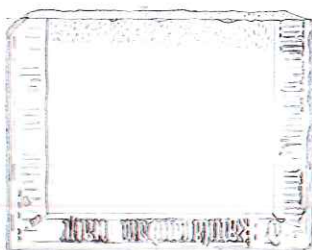
falazva (a XIX. század közepén már ugyanitt volt, feltehetően a templom újjáépítésekor helyezték ide). Keretén a jobb felső sarokban kezdődő, reneszánsz kapitális betűtípusú, vésett körirat, amely a belső mezőben végződik: EPITHAPHIV(m) AD MAR(m)ORE(m) D(omi)NE VRSVLE RELICTE Q(von) DA(m) PAVLI PENEZI SORO(r)II ET Q(von)SA(n)GVI(n) E Q(von)DA(m) SPECTABILIS ET MAG(n)IFICI D(omi)NI STEP(ha)NI D(e) ZAP^oLIA CO(m)ITIS PE(rpe)TVI TER(r)E SCEPVSI(ensi)S AC REG(n)I V(n)GA(r)IE PALATI(ni) FV(n)DATO(r)IS HVI(vs) CLAVSTRI B(ea)TE MA(r)IE VIRGI(ni)S D(e) PO(r)VA Q(ve) OBIIT SABATO DIE AN(te) D(omi)NICAM I(n)VOCAVIT AN(n)O D(omi)NI MCCCC. A halálozás napja: húsvét előtti szombat (sabbatum die ante Dominicam), 1500-ban április 12. A homorlattal mélyülő mezőben domborművű ábrázolás: karikáról kettős szalagon függő, csücskös talpú, felső sarkain ferdén levágott, álló címerpajzs, fölötté és alatta kétoldalt bojtban végződő, kígyózó szalagok. A címerábra: lefelé forduló, hatküllös fél kocsikerékből kinövő, könyökben hajlított, páncélos jobb kar, a kéz rövid, egyenes kardot markol. A kő felülete nem csiszolt, a finom megmunkálás apró vésőnyomai jól látszanak.

A felirat hibásan tekinti Szapolyai (Zá) nádort a Garai László alapította porlostor alapítójának, ő csak a Garaiak tokos és nyilvánvalóan a kolostor tana. A sírkő felirata alapján Orsolyát hag Szapolyai Imre és István nádorok, val erdélyi püspök Orsolya nevű testvé lyai Vajdafi László, Solymos vára ura sége, Dorottya leányával, egyben az rök fogságban meghalt Derencsényi horvát-szlavón bán feleségével azono kövön szereplő Perneszi Pál ezt köve volna el az özvegyet feleségül. Ku mutatott rá, hogy Derencsényi özveg még élőként szerepel, ugyanakkor Garai László macsói vicebánja (1447 dora (1447–1457), utóbb Újlaki Mikl lyai Imre szlavón bánok vicebánja (1470-ben már nem élt. A Somogy m nos Osztópáni Perneszi család sarja, 1500-ban elhunyt özvegye tehát egy ly, aki ugyancsak rokonságban áll Istvánnal, ahogy azt a sírfelirat soror et kifejezése jelzi is, ez azonban ebben nem egy vérből való leánytestvért, ha rokont jelölhetett Kubinyi szerint.⁹⁰ E tevést alátámasztani látszott a sírkő c sem Perneszi Pál 1439-ben kapott, ko egyszarvút ábrázoló címerével⁹¹ ne sem a Szapolyaiak közismert címerve nem mutatott kapcsolatot. Neumanr fel a figyelmet arra, hogy a sírkövön l valójában a Szapolyai család legrég vagyis Pernesziné mégis Szapolyai-lá színűleg a két nádor, Szapolyai Imre és nak, Vajdafi Lászlónak lehetett egy fiú nek a leánya volt Orsolya. Perneszi Pál mekeinek ugyanakkor nem ő lehetett szont ő volt az az Orsolya, aki 1499 ben Pápán jelen volt Szapolyai István kezésénél – a végrendeletben a nádó unokatestvérének, „soror”-jának neve:

on álló, balra néző
en belül a Kanizsai
ő sarkán balra néző
ől előre és hátra
ny indul. A sisak fő-
o mint sisakdísz is-

és 1398 márciusa
nokmesteri tisztsé-
szerepel. A felirat
ezési helyeként is
ort, amelyet 1390-
sárolt öt budai ház
áros oklevele sze-
er és az örményesi
gy Bernardi Ferenc
ós szűcsnek eladja
olt szükség, mert a
és Bernardinak az-
az örményesi pálo-
nizsai Miklós a sír-
n hunyt el.

falazva (a XIX. század közepén már ugyanitt volt, feltehetően a templom újjáépítésekor helyezték ide). Keretén a jobb felső sarokban kezdődő, reneszánsz kapitális betűtípusú, vésett körirat, amely a belső mezőben végződik: *EPITHAPHIV(m) AD MAR(m)ORE(m) D(omi)NE VRSVLE RELICTE Q(von) DA(m) PAVLI PENEZI SORO(r)II ET Q(von)SA(n)GVI(n) E Q(von)DA(m) SPECTABILIS ET MAG(n)IFICI D(omi)NI STEP(ha)NI D(e) ZAP^oLIA CO(m)ITIS PE(rpe)TVI TER(r)E SCEPVS(I)S AC REG(n)I V(n)GA(r)IE PALA-TI(ni) FV(n)DATO(r)IS HVI(vs) CLAVSTRI B(ea)TE MA(r)IE VIRGI(ni)S D(e) PO(r)VA Q(ve) OBIIT SABATO DIE AN(te) D(omi)NICAM I(n)VOCATIV AN(n)O D(omi)NI MCCCC. A halálozás napja: húsvét előtti szombat (*sabbatum die ante Dominicam*), 1500-ban április 12. A homorlattal mélyülő mezőben domborművű ábrázolás: karikáról kettős szalagon függő, csücskös talpú, felső sarkain ferdén levágott, álló címerpajzs, fölötte és alatta kétoldalt bojtban végződő, kígyózó szalagok. A címerábra: lefelé forduló, hatküllős fél kocsikerékből kinövő, könyökben hajlított, páncélos jobb kar, a kéz rövid, egyenes kardot markol. A kő felülete nem csiszolt, a finom megmunkálás apró vésőnyomai jól látszanak.*

solya

⁹⁹ (20. kép)

ös márványból fa-
kolostortemplom
barokk plébánia-
tó, az északi falba

A felirat hibásan tekinti Szapolyai (Zápolya) István nádort a Garai László alapította porvai pálos kolostor alapítójának, ő csak a Garaiakat követő birtokos és nyilvánvalóan a kolostor támogatója volt.

A sírkő felirata alapján Orsolyát hagyományosan Szapolyai Imre és István nádorok, valamint Miklós erdélyi püspök Orsolya nevű testvérével, Szapolyai Vajdafi László, Solymos vára ura és első felesége, Dorottya leányával, egyben az 1493-ban török fogságban meghalt Derencsényi Imre dalmát-horvát-szlavón bán feleségével azonosították. A sírkövön szereplő Perneszi Pál ezt követően vehette volna el az özvegyet feleségül. Kubinyi András mutatott rá, hogy Derencsényi özvegye 1508-ban még élőként szerepel, ugyanakkor Perneszi Pál, Garai László macsói vicebánja (1447) majd alnádora (1447–1457), utóbb Újlaki Miklós és Szapolyai Imre szlavón bánok vicebánja (1464–1465) 1470-ben már nem élt. A Somogy megyében honos Osztopáni Perneszi család sarja, Perneszi Pál 1500-ban elhunyt özvegye tehát egy másik Orsolya, aki ugyancsak rokonságban állott Szapolyai Istvánnal, ahogy azt a sírfelirat *soror et consanguine* kifejezése jelzi is, ez azonban ebben az esetben nem egy vérből való leánytestvért, hanem más női rokont jelölhetett Kubinyi szerint.⁹⁰ Ez utóbbi feltevést alátámasztani látszott a sírkő címere, amely sem Perneszi Pál 1439-ben kapott, koronából nőző egyszarvút ábrázoló címerével⁹¹ nem egyezett, sem a Szapolyaiak közismert címerváltozataival⁹² nem mutatott kapcsolatot. Neumann Tibor hívta fel a figyelmet arra, hogy a sírkövön látható címer valójában a Szapolyai család legrégebbi címere, vagyis Pernesziné mégis Szapolyai-lány volt: valószínűleg a két nádor, Szapolyai Imre és István apjának, Vajdafi Lászlónak lehetett egy fiútestvére, akinek a leánya volt Orsolya. Perneszi Pál ismert gyermekeinek ugyanakkor nem ő lehetett az anyja, viszont ő volt az az Orsolya, aki 1499 decemberében Pápán jelen volt Szapolyai István végrendelezésénél – a végrendeletben a nádor az asszonyt unokatestvérének, „soror”-jának nevezi. Derencsényi

nyí Imre Orsolya nevű feleségének viszont semmilyen köze nem volt a Szapolyai családhoz.⁹³

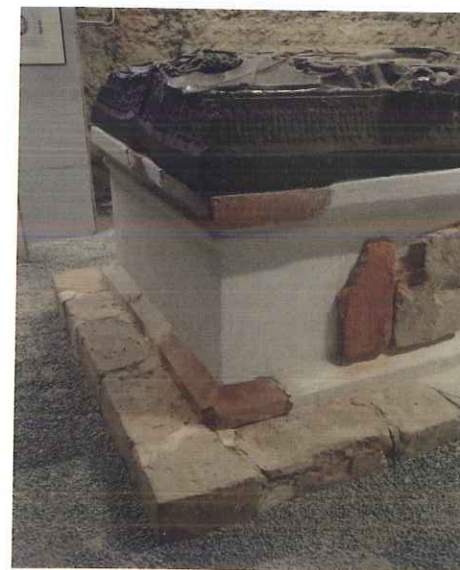
Szalónak⁹⁴

(Városszalónak, Stadtschlaining, Burgenland, Ausztria)

A Baumkircher család töredékes síremléke(i) (21. kép)

A római katolikus plébániatemplom (az egykori pálos kolostortemplom) helyreállítási munkálatai során a hajó padlózata alól a sommás közlemények szerint két terrakotta anyagú (égetett agyag) késő gótikus tumbafedlap maradványai kerültek elő (Gerhard Seebach lelete). A síremlékek eredetileg a szentélyben a stallumok között lévő kriptafölött álltak.⁹⁵ A kutatások során előkerült építészeti töredékeket jelenleg a németújvári (Güssing, Burgenland, Ausztria) várban őrzik, amelynek pin-céjében a környék kolostoralapításait bemutató kiállításban áll egy tumbarekonstrukció, téglakváderkből összeállított fellépő fölött lábazati párkány, oldallapok és zárópárkány alkotta, kiegészített szarkofággal, tetején Michael Freiherr von Wolkenstein (†1523) és felesége, Barbara von Thun (†1509)

21. kép:
A szalóna-
ki pálos
kolostor-
ból szár-
mazó ter-
rakotta
elemekből
össze-
állított
szarkofág-
rekonst-
rukció a
németúj-
vári vár-
ban (fotó:
Lövei Pál)

Lienz-ben álló közös tumbája kétalakos fedlapjának a korszak lovagi viselete jelzéséül szolgáló gipszmásolatával.⁹⁶ Az említett fedlapok maradványainak az összeállításban nincs nyoma, hacsak nem a most lábazati és zárópárkányként beépített, némileg eltérő profilú töredékekről volt akkoriban szó. A rekonstrukciós összeállításban a beépített, az eredeti állagnak csak kis százalékát jelentő töredékek az egyik rövid oldal és annak két sarka mentén kaptak helyet. A fellépő 8 db nagyméretű téglatestből, a lábazati párkány két töredékből – az egyik sarokdarab –, a szarkofágoldal két lapból, a zárópárkány pedig egyetlen nagyobb sarokdarabból áll, illetve lett kiegészítve. Az egyszerű fellépő fölött, visszaugratott helyzetben 6,5 cm magas lemezből és 6,5 cm magasságú, kb. 7 cm-es beugrású részből álló lábazati párkány. Fölötte a meghatározhatatlan magasságú szarkofágoldal lap két megmaradt laptöredéke sík felületű, díszítetlen. A zárópárkány 6,5 cm-nyire előreugró, 4 cm magasságú negyedhomorlatból és fölötte 6,5 cm magas lemezből áll. A töredékeken semmilyen díszítés vagy felirat nincs.

A síremlék(ek) mind a kolostoralapító Andreas Baumkircher (†1471), mind az 1492-ben, illetve 1501-ben egyaránt fiúutód nélkül elhunyt fiai – Wilhelm és Georg⁹⁷ – sírja fölött állhatott (állhatnak). A terrakottaszarkofágok egyszerű formái pontosabb keltezés nem tesznek lehetővé, a XV. század utolsó harmadában bármikor készülhettek – az anyaghasználat jól illeszkedik a szalónaki kolostortemplom terrakotta építészeti elemeihez, tágabb összefüggésben pedig a Nyugat-Dunántúl késő gótikus téglaeépítészetéhez.⁹⁸

Andreas Baumkircher III. Frigyes familiárisaként 1446 és 1447 között szalónaki várnagy, 1454 és 1457 között pozsonyi várnagy, 1455 és 1456, majd 1458 és 1464 között pozsonyi ispán, 1458 és 1465 között pozsonyi várnagy volt, Vilmos fia 1492-ben, halála előtt kincstartó.⁹⁹

Szentkereszt¹⁰⁰

(Keresztúr, Kesztölc–Klastrompuszta)

Ismeretlen személy síremlékének töredékei¹⁰¹

A klastrompusztai egykori pálos kolostor templomának szentélyében, a hossztengelyben 1961-ben feltárt sír vörös márvány fedlapjának apró töredékei a sír földjében, a fölötte lévő omladékban kerültek elő szétszórva (Méri István lelete). A kőlapnak hét apró, faragott részletet mutató töredéke közül csak egy tartozott a sírkő pereméhez, a többi körben törésfelület határolja. A darabok simára csiszolt felületén vésett, gótikus minuszkulás típusú betűtöredékek és más, vésett vonalas ábrarészletek láthatók. Az egyik darabon egy kis kerek, rozettaszerű részlet vehető ki. Egy nagyobb méretű, csupán sima síkot mutató, körben törésfelülettel határolt darab is azonos lelőhelyről származik, a kő színe, megmunkálási módja azonos. A betűtípus alapján a XIV. század második feléből vagy a XV. századból származik.

Ismeretlen személy síremlékének töredéke¹⁰²

Az egykori kolostortemplomon kívül, de a kerítőfalon belül, a szentély környezetéből, átforgatott törmelékrétegből került elő 1961-ben (Méri István lelete). Kis vörös márvány kerettöredék, faragásmódja eltér a szentélyben talált sírkőtől, másik sírlaphoz tartozhatott. A belső mezőtől vonallal elválasztott kereten gótikus minuszkulás betűtípusú, vésett felirat csekély részlete – ez alapján a XIV. század második feléből vagy a XV. századból származik.

Tálad (Tálad)¹⁰³

Ismeretlen (†1474) sírkövének töredéke (22. kép)

A tálodi pálos kolostorból származhat az a vörös márvány sírkőtöredék, amely a közeli Pulán, az 1959-ben lebontott községi kőhídba másodlagosan

szan befalazva került elő.¹⁰⁴ A kőlap felületű, jobb felső sarka, keretén mély domború betűs, a jobb felső sarokból belülről olvasható, gótikus minuszkulás körirattal: *hic iace[t] ... [anno domini] 1474*. A belső mezőben domborművű, faragás volt, a töredéken a fej alatti párnák látható.¹⁰⁵

Terebes¹⁰⁶

(Töketerebes, Trebišov, Szlovákia)

Perényi János (†1458. június 24.) (23. kép)

A terebesi római katolikus plébánia templomában található vörös márvány sírlap a közép- és kelet-európai síremlékművészet egyik legértékesebb alkotása. A keretnél mélyebben a sír felületén a Perényi család domborművű címere látható, amely egy mos koronán madárlábon álló sasszerű, kinyúló farkú, jobbra néző, szakállas, felfelé fordított nyúló hajfonattal, a címerpajzs fölött a címerábrát ismétlő sisakdísszel. A sír az angol Lancaster-ház SS-lánca. Az írisz sisaktakaró által szabadon hagyott felfelé fordított sugárkoszorúban *ihs* (Krisztus-) monogram látható. A sír Bernardin, illetve az obszerváns ferences rendjének tagja, a sisak előtt lángkeresztben függő, a sisak körültekerő sárkány, a Sárkányra utaló a sisakdísz mögött pedig az aragóniai királyi család 8-as alakban tekeredő stólája a ráhegyezett jelvénnel (váza három szál virággal). A sír minuszkulás körirat: *Hec est sepultus d(omi)ni Joh(an)nis filii emerici de perényi p(ri)ncipis d(omi)ni Sigismu(n)di de ma(n)nor(um) Imp(er)atoris hungarie q(uo)ndam rege ie etc Regis dapiferor(um) ac Sereniss(im)ie d(omi)ni alberti eade(m) gra(tia) Ro(m)ani hu(n)ga(r)ie regi(s) tauarnicor(um) regis g(ist)ri anno d(omi)ni m° cccc° l viii c° Jo(hanni)s ba(ptiste). A halálozás napja Szent János ünnepe (*die Johannis baptiste*).*

alakos fedlapjára készült szolgálólakok maradványai, hacsak egyként beépített, volt akkoriban a beépített, alakját jelentő annak két sarka db nagyméretű t töredékből – oldal két lapból, jobb sarokda az egyszerű fel- en 6,5 cm ma- gú, kb. 7 cm-es árkány. Fölötte szarkofágoldal- felületű, dísz- előreugró, 4 cm fölötte 6,5 cm en semmilyen

Szentkereszt¹⁰⁰

(Keresztúr, Kesztölc–Klastrompuszta)

Ismeretlen személy síremlékének töredéke¹⁰¹

A klastrompusztai egykori pálos kolostor templomának szentélyében, a hossz tengelyben 1961-ben feltárt sír vörös márvány fedlapjának apró töredékei a sír földjében, a fölötté lévő omladékban kerültek elő szétszórva (Méri István lelete). A kőlapnak hét apró, faragott részletet mutató töredéke közül csak egy tartozott a sírkő pereméhez, a többi körben törésfelület határolja. A darabok simára csiszolt felületén vésett, gótikus minusz kulás típusú betűtöredékek és más, vésett vonalas ábrarészletek láthatók. Az egyik darabon egy kis kerek, rozettaszerű részlet vehető ki. Egy nagyobb méretű, csupán sima síkot mutató, körben törésfelülettel határolt darab is azonos lelőhelyről származik, a kő színe, megmunkálási módja azonos. A betűtípus alapján a XIV. század második feléből vagy a XV. századból származik.

Ismeretlen személy síremlékének töredéke¹⁰²

Az egykori kolostor templomon kívül, de a kerítőfalon belül, a szentély környezetéből, átforgatott törmelékrétegből került elő 1961-ben (Méri István lelete). Kis vörös márvány kerettöredék, faragásmódja eltér a szentélyben talált sírkőétől, másik sírlaphoz tartozhatott. A belső mezőtől vonallal elválasztott kereten gótikus minusz kulás betűtípusú, vésett felirat csekély részlete – ez alapján a XIV. század második feléből vagy a XV. századból származik.

Tálad (Tálad)¹⁰³

Ismeretlen (†1474) sírkövének töredéke (22. kép)

A tálodi pálos kolostorból származhat az a vörös márvány sírkőtöredék, amely a közeli Pulán, az 1959-ben lebontott községi kőhídba másodlagosan

befalazva került elő.¹⁰⁴ A kőlap töredezett felületű, jobb felső sarka, keretén mélyített sávban domború betűs, a jobb felső sarokban kezdődő, belülről olvasható, gótikus minusz kulás betűtípusú körirattal: *hic iace[t] ... [anno domini] mº ccccº lxxº 4º*. A belső mezőben domborművű, figurális ábrázolás volt, a töredéken a fej alatti párna bojtos sarka látható.¹⁰⁵

Terebes¹⁰⁶

(Töketerebes, Trebišov, Szlovákia)

Perényi János (†1458. június 24.) sírlapja¹⁰⁷ (23. kép)

A terebesi római katolikus plébániatemplomban található vörös márvány sírlap a középkori magyarországi síremlékművészet egyik legnagyobb szabású alkotása. A keretnél mélyebb mezőjét a Perényi család domborművű címere tölti ki: lilomos koronán madárlábon álló sasszárnypár közül kibontakozó, jobbra néző, szakállas férfifej, hátranyúló hajfonattal, a címerpajzs fölött csőrsisakkal és a címerábrát ismétlő sisakdísszel. A pajzs körül az angol Lancaster-ház SS-lánca. Az indás-leveles sisaktakaró által szabadon hagyott felületen felül sugárkoszorúban *ih̄s* (Krisztus-)monogram, Sienai Bernardin, illetve az obszerváns ferencesek jelvénye, a sisak előtt lángkeresztben függő, nyakát farkával körültekerő sárkány, a Sárkányrend jelvénye, a sisakdísz mögött pedig az aragóniai Kannarend 8-as alakban tekeredő stólája a ráhelyezett rendjelvénnel (váza három szál virággal).¹⁰⁸ A gótikus minusz kulás körirat: *Hec est sepultura magnifici d(omi)ni Joh(an)nis filii emerici de peren Illustrissimi p(ri)ncipis d(omi)ni Sigismu(n)di dei gra(tia) Ro(ma)nor(um) Imp(er)atoris hungarieq(ue) et bohe(m)ie etc Regis dapiferor(um) ac Sereniss(im)i p(ri)ncipis d(omi)ni alberti eade(m) gra(tia) Ro(ma)nor(um) ac hu(n)ga(r)ie regi(s) tauarnicor(um) regaliu(m) m(a)g(ist)ri anno d(omi)ni mº ccccº l viii obi(i)t i(n) die Jo(hanni)s ba(ptiste)*. A halálozás napja: Keresztelő Szent János ünnepe (*die Johannis baptiste*), június

22. kép: Ismeretlen (†1474) sírkövének eredetileg feltehetően a tálodi pálos kolostorból származó töredéke Puláról a nagyvázsónyi várban (Laczko Dezső Múzeum, Veszprém; fotó: Lövei Pál)

23. kép: Perényi János (†1458) sírlapja a terebesi egykori pálos, jelenleg plébániatemplomban (fotó: MTA BTK Művészettörténeti Intézet, Budapest, Makky György)

24. A sírfelirat már szól az első tárnokmesteri hivatalviselésről, de az 1439-ben elhunyt Albert királyt a trónon követő I. Ulászlóról nem tesz említést, így a faragvány készítése idejeként 1438–1439 adódik (a halálozási évszám *mcccc*-t kiegészítő végét utólag faragták ki). A sírlap ugyanannak a Stibor-síremlékek mestere szükségnevű kőfaragó-szobrász körébe tartozó mesternek a műve,¹⁰⁹ akivel a főúr az 1437-ben elhunyt öccsének ma a rudabányai református templomban őrzött sírlapját¹¹⁰ is elkészíttette.

Perényi János Perényi Imre titkos kancellár¹¹¹ idősebb fia volt, 1431 és 1437 között öccsével, Istvánnal együtt asztalnokmester, 1435–1439-ben, 1446-ban, majd 1454 és 1458 között zempléni ispán, 1438–1443-ban, majd 1445 és 1458 között tárnokmester, 1456 és 1458 között abaúji, 1456-ban ugocsai ispán.¹¹² Asztalnokmesteri és tárnokmesteri címei a sírfeliratban is szerepelnek.

Perényi Imre Zsigmond király 1408-ban alapított Sárkányrendjének alapító tagja volt, az újházi kolostorban előkerült sírlapjának megmaradt részein azonban a rendjelvény nem látható. Annál szembeszökőbb szereplése – más jelvényekkel együtt – két fiának síremlé-

24. kép: Perényi István (†1484/87) vagy Perényi Imre (†1519) szarkofágfedlapja a terebesi egykori pálos, jelenleg plébániatemplomban (fotó: MTA BTK Művészettörténeti Intézet, Budapest, Makky György)

kein. A rendjelvény-gyűjtemények faragványos közszemlére tételének azonban legfontosabb terepévé a címeres síremlékek váltak a XV. század első felében. Az osztrák és a délnémet területek nemessége, városi patríciátusa is szívesen hivatkozott kitüntetései síremlékein, mind alakos, mind címeres példák ismertek, nem kis számban (köztük nem is egy a Sárkányrend jelvényét is hordozza).¹¹³

Perényi István tárnokmester (†1484/87) vagy Perényi Imre nádor (†1519) szarkofágfedlapja¹¹⁴ (24. kép)

A falba foglalt, vörösmárvány-lapot szalagkeret övezi (nem kizárt, hogy oldalsó, jelenleg takart profilja is van). A felirat hiánya arra utal, hogy eredetileg szarkofág fedőlapja volt, és a sírfelirat a ma már hiányzó oldallapok valamelyikén kaphatott helyet. A kerettől homorlattal mélyülő mező felül

virágdíszes, karéjos lezárást kapott. Alatta két szárnyas angyal virágmustrás kárpitot tart a mezőben jobbra forduló, fejével szembenéző oroszlánon álló, páncélt viselő férfialak törzse mögött. A mereven frontális beállítású figura bal kezét a derekára szíjazott, bal oldalán függő kard markolatán nyugtatja, jobbját a has elé emeli, karjával átölelve harci zászlója azóta fele részben letört és már hiányzó rúdját. Feje fölött az enyhén hullámozó lobo-gó nagyrészt takarja a karéjos felső ívet, növényi mustrás anyagára pontosan a nyitott rostélyú páncélsisakot viselő fej fölött ívelt talpú, fölül függönyíves lezárásu, szimmetrikus címerpajzson a Perényi család címere: lilomos koronán madárlábon álló sasszárny pár közül kibontakozó, balra néző, szakállas férfifej, hátranyúló hajfonattal (hárpia). A figura lábai mellett kétoldalt egy-egy lábfejjig érő, antikizáló jellegű ruhát viselő, szárnyas angyal, törzsük előtt ívelt talpú címerpajzs-szal: a jobb oldaliban a zászlón láthatóval megegyező, ugyancsak balra forduló hárpia, a bal oldaliban jobb felé néző, ágaskodó, mellső lábai között koronát tartó oroszlán. Az alak bal mellén, a hónalja alatt kb. 6 × 6 cm-es, 1–1,5 cm mély bevésés, benne fekete massa maradványa – valamilyen betét, nem annyira kő, mint inkább fém (doboz? – szívurna?) lehetett benne. A nyilvánvalóan minden valóságálatot nélkülöző népi hagyomány szerint a sírba évenként beleüt a mennykő, és a lyukat a villámcsapás okozta.¹¹⁵

Felirat hiányában az ábrázolt személy nem határozható meg egyértelműen. Az 1480 és 1530 közötti időszak nyolc-tíz vörös márványból faragott, figurális síremlékét egyetlen összefüggő csoportként kezelő szakirodalom korábban Perényi Imre nádor (†1519) síremlékével azonosította a darabot, a koronát tartó oroszlánt ábrázoló címet pedig az anya, Újlaki Orsolya címerével;¹¹⁶ ez a vélemény elsősorban a szlovákiai szakirodalomban máig él.¹¹⁷ Balogh Jolán a faragvány stílusa és a Szapolyai Imre szepeshelyi (Spišská Kapitula, Szlovákia) síremlékével¹¹⁸ mutatott rokonsága alapján keltezte

évtizedekkel korábbra, valószínűleg Perényi István tárnokmester (†1484/87) lehet szó.¹¹⁹ Véleménye meggyőző, bár a két síremlék szigorúan fro- az architektonikus keretelés egye- nossága, valamint a páncélzat ha- ján.¹²⁰ Neumann Tibor legújabb, heraldikai megfigyelései és adatai jét 1504 utánra tennék, ismét Per- helyezve előtérbe, akit egyébkén- besen temettek el.¹²¹

Perényi István a terebesi templom (lásd fent) Perényi János tárnokme- 1461 között, valamint 1468-ban 1461 és 1465 között asztalnokm- lovászmester és abaúji ispán, 14- zött tárnokmester volt.¹²²

Perényi Imre a fentebbi István fia 1490-ben nógrádi, 1490–1491-ben 1492 és 1504 között asztalnokm- 1519 között nádor és abaúji örök- 1510-ben, 1510–1511-ben és 1- helytartó, 1504 és 1510 között szá- 1519 között sárosi, 1514-ben barar- és 1519 között koronaőr, 1512–15- horvát-szlavón bán és zenggi kapitá- ben ő alapította a terebesi pálos k- nek a temploma a korábbi (és a- templom lett.¹²⁴

Toronyalja¹²⁵

Ismeretlen személy síremléké- töredékei¹²⁶

A vörös márvány síremlék két dar- illetve 1987-ben került elő a M- Szokolja közötti Toronyalja egykor- rának romjai között, a falazott kú- valamint a melléképület maradván- szörvényként (Miklós Zsuzsa lelete- tely nyugati részén feltárt sírt fec- kisebb peremtöredék, szélüket és

24. kép: Perényi István (†1484/87) vagy Perényi Imre (†1519) szarkofágfedlapja a terebesi egykori pálos, jelenleg plébániatemplomban (fotó: MTA BTK Művészettörténeti Intézet, Budapest, Makky György)

virágdíszes, karéjos lezárást kapott. Alatta két szárnyas angyal virágmustrás kárpitot tart a mezőben jobbra forduló, fejével szembenéző oroszlánon álló, páncélt viselő férfialak törzse mögött. A me-reven frontális beállítású figura bal kezét a derekára szíjazott, bal oldalán függő kard markolatán nyugtatja, jobbát a has elé emeli, karjával átölelve harci zászlója azóta fele részben letört és már hiányzó rúdját. Feje fölött az enyhén hullámzó lobo-gó nagyrészt takarja a karéjos felső ívet, növé-nyi mustrás anyagára pontosan a nyitott rostélyú páncélsisakot viselő fej fölött ívelt talpú, fölül függönyíves lezárásu, szimmetrikus címerpajzson a Perényi család címere: lilomos koronán madár-lábon álló sasszárnypár közül kibontakozó, balra néző, szakállas férfifej, hátranyúló hajfonattal (hárpia). A figura lábai mellett kétoldalt egy-egy lábfejig érő, antikizáló jellegű ruhát viselő, szárnyas angyal, törzsük előtt ívelt talpú címerpajzssal: a jobb oldaliban a zászlón láthatóval megegyező, ugyancsak balra forduló hárpia, a bal oldaliban jobb felé néző, ágaskodó, mellső lábai között koronát tartó oroszlán. Az alak bal mellén, a hónalja alatt kb. 6 × 6 cm-es, 1–1,5 cm mély bevésés, benne fekete massa maradványa – valami-lyen betét, nem annyira kő, mint inkább fém(doboz? – szívurna?) lehetett benne. A nyilvánvalóan minden valóságálatot nélkülöző népi hagyomány szerint a sírba évenként beleüt a mennykő, és a lyukat a villámcsapás okozta.¹¹⁵

Felirat hiányában az ábrázolt személy nem határozható meg egyértelműen. Az 1480 és 1530 közötti időszak nyolc–tíz vörös márványból faragott, figurális síremlékét egyetlen összefüggő csoportként kezelő szakirodalom korábban Perényi Imre nádor (†1519) síremlékével azonosította a darabot, a koronát tartó oroszlánt ábrázoló címet pedig az anya, Újlaki Orsolya címerével,¹¹⁶ ez a vélemény elsősorban a szlovákiai szakirodalomban máig él.¹¹⁷ Balogh Jolán a faragvány stílusa és a Szapolyai Imre szepeshelyi (Spišská Kapitula, Szlovákia) síremlékével¹¹⁸ mutatott rokonsága alapján keltezte

évtizedekkel korábbra, valószínűsítve, hogy Perényi István tárnokmester (†1484/87) síremlékéről lehet szó.¹¹⁹ Véleménye meggyőzőnek tűnt, leginkább a két síremlék szigorúan frontális beállítása, az architektonikus keretelés egyes elemeinek azonossága, valamint a páncélzat hasonlósága alapján.¹²⁰ Neumann Tibor legújabb, még közöletlen heraldikai megfigyelései és adatai a készítés idejét 1504 utánra tennék, ismét Perényi Imre nádort helyezve előtérbe, akit egyébként biztosan Terebesen temettek el.¹²¹

Perényi István a terebesi templomban eltemetett (lásd fent) Perényi János tárnokmester fia, 1459 és 1461 között, valamint 1468-ban zempléni ispán, 1461 és 1465 között asztalnokmester, 1468-ban lovászmester és abaúji ispán, 1471 és 1476 között tárnokmester volt.¹²²

Perényi Imre a fentebbi István fia, János unokája, 1490-ben nógrádi, 1490–1491-ben zempléni ispán, 1492 és 1504 között asztalnokmester, 1504 és 1519 között nádor és abaúji örökös ispán, 1509–1510-ben, 1510–1511-ben és 1515-ben királyi helytartó, 1504 és 1510 között szabolcsi, 1505 és 1519 között sárosi, 1514-ben baranyai ispán, 1508 és 1519 között koronaőr, 1512–1513-ban dalmát-horvát-szlavón bán és zenggi kapitány volt.¹²³ 1502-ben ő alapította a terebesi pálos kolostort, amelynek a temploma a korábbi (és a mai) plébánia-templom lett.¹²⁴

Toronyalja¹²⁵

Ismeretlen személy síremlékének töredékei¹²⁶

A vörös márvány síremlék két darabja 1985-ben, illetve 1987-ben került elő a Márianosztra és Szokolja közötti Toronyalja egykori pálos kolostorának romjai között, a falazott kút betöltéséből, valamint a melléképület maradványai között talált szórványként (Miklós Zsuzsa leletei). Talán a szentély nyugati részén feltárt sírt fedte egykor. Két kisebb peremtöredék, szélüket élszedés kereteli.

A kolostort a XIV. században alapították, a sírkő enél későbbi. Amennyiben a szentélyben feltárt sírt fedte, a szentély kelet felé történő, XV. század végi, XVI. század eleji megnagyobbítását követően készülhetett, a sír gödre ugyanis a korábbi szentély zárófalát átvágja.

Tüskevár (Jenő)¹²⁷

Ismeretlen sírkövének töredéke¹²⁸ (25. kép)

A mészkőből faragott sírkőtöredéket a veszprémi múzeumban ismeretlen lelőhelyű faragványként leltározták be, Tóth Sándor felvilágosítása szerint Tüskeváról, eredetileg alighanem a pálos kolostorból származik. A kőlap középső részének öt összeillő töredéke. Reneszánsz keretét lemez és szima alkotja, az általa körülvelt mezőben az eredetileg hosszabb, reneszánsz kapitális betűtípusú, vésett felirat öt sora, illetve sortöredéke maradt meg: *DIE XXV ME(n)SIS AVGVSTI DEFV(n)CTVS D[ominus] ...SV ...NTV*. A halálozás napja: augusztus 25. A XV. század végére, a XVI. század első negyedére keltezhető.

Feliratos kőtábla¹²⁹ (26. kép)

Ádám Iván 1877-ben lerajzolt egy akkor a tüskevári plébániatemplom falában lévő, minden bizonnyal a falu határában állt egykori kolostorból odakerült, reneszánsz kapitális betűkkel írt felira-

25. kép: Ismeretlen sírkövének töredéke feltehetően a tüskevári pálos kolostorból (fotó: Lövei Pál)

26. kép: Feliratos kőtábla a tüskevári pálos kolostorból (fotó: Bakay-Kalicz-Sági 1966 nyomán)

tos, töredékes kőtáblát, javaslatot is adva az első négy sor hiányainak kiegészítésére.¹³⁰ A vörös márványból faragott, felül keskeny tagozattal keretelt, eredetileg valószínűleg legalább ötsoros táblát utóbb, Ádám Iván javaslatát részben felül-, részben továbbírva, kiegészítették, és így helyezték el a túskevári falumúzeumban: *[H]OC OPVS FECIT F[IERI] [I]JOHANNES DE CGYA[RA CO] [M]ES THEMESYÉN(sis) P(er)PETVA(m) ME[MORIA(m)] [AV] ORVM SV[ORVM]*.¹³¹ A töredékes felirat eszerint Garai János temesi ispán megbízásából készült volna, az őseire/családjára való utalással.¹³² Már Koppány Tibor hangsúlyozta, hogy az 1428-ban elhunyt Garai János készítettői szerepének teljes mértékben ellentmond a felirat reneszánsz betűtípusa, és a családnév CG vagy CC kezdete sem egészíthető ki Garaira; a felirat szerinti János minden bizonnyal a temesi ispán címét hosszú időn át viselő Kinizsi Pál alispánja volt; a kőlap alapkő lehetett, és a szöveg oltár vagy családi síremlék alapításáról szólhat. Ennek az építménynek részét képezhette egy Ádám Iván által a templom diadalívét ábrázoló rajzon feltüntetett, azóta elveszett reneszánsz rozetta is.¹³³ Mikó Árpád a családnév meglévő elejét kérdőjelesen CO-nak olvasta.¹³⁴ A családnév problémájához hozzátartozik, hogy úgy tűnik, CGYA áll a kezdetén, a G után ugyanis egy vele ligatúraszerűen összekapcsolt kicsiny, de hosszú szárú y is látható, viszont az elől álló C elmosódott, mintha hibás volta miatt igyekeztek volna eltüntetni. Temes ispánjai vagy alispánjai között János nevű több is volt a XV. század utolsó és a XVI. század első negyedében, Essegvári János, Kinizsi Pál alispánja 1492-ben, Dóci János alispán 1509-ben, valamint Bélteki Drágfi János ispán 1523 és 1525 között.¹³⁵ Közülük a Túskevárhoz közeli, ugyancsak Veszprém megyei Bánd mellett álló Essegvárt (Esegvár, Segvár) birtokló és magát arról nevező Essegvári család sarja, Essegvári János jöhet csak szóba.¹³⁶ A felirat jellege nem feltétlenül síremlékre utal, bár a *Hoc opus fecit fieri ...* – „ezt a művet készítette ...” – fel-

iratkezdet két helyen azért előfordul a magyarországi síremlékanyagban is: Csehi Vajda (Czechy Wayda) István (†1504 ?) szilágycsehi (Cehu Silvaniei, Románia) kriptafedlapján,¹³⁷ valamint egy 1468-ban elhunyt ismeretlennek állított nagybányai (Baia Mare, Románia) sírkő töredékén.¹³⁸ Talán olyasfajta felirat töredékéről lehet szó, mint a Nógrád megyei Egyházasgerge (Kisgerge) temploma késő gótikus szentélyének falában 1503-as évszámmal jelölt, reneszánsz szentségfülke felirata, amely az egész szentély építésére utal.¹³⁹

Újház¹⁴⁰

Perényi Imre titkos kancellár (†1418) sírlapja¹⁴¹ (27. kép)

A vörös márvány sírkő egy nagyobb és egy kisebb töredéke 1969-ben került elő a Kurityán és Felsőnyárád között fekvő, Perényi által 1408-ban alapított Újház pálos kolostorában, a szentély északi oldalához simuló közlekedőfolyosó feltöltéséből (valószínűleg a szentélyből került oda; Czeglédy

27. kép: Perényi Imre (†1418) sírlapjának töredékei az újházi pálos kolostorból (Hermann Ottó Múzeum, Miskolc; fotó: Czeglédy Ilona)

Ilona és Détsy Mihály lelete). Idővel Hermann Ottó Múzeumba szállították, felőli fele a jobb felső sarok nélkül, a jobboldal eredetileg meglévő rövid részlete (kor készült fényképen még látszik) jellemező és elveszett; egy kisebb kerettöredék ismeretlen. Keretén mélyített sávban a szentély faragott, gótikus minuszulus betűtípusa leg valószínűleg a jobb felső sarokban a körirat: *[Anno domini] m cccc° xviii° in v cancella]rius ill[ustris]* ... A kerettől homályuló mezőben domborművű ábrázolás jobbra dőlő címerpajzsra csak felső részét a Perényiek címerábrájának, a szárnyas (hárpia) tollvégződéseivel. A pajzs felét néző, takaróval lefedett, csőrös sisak foszlányai a sisak előtt és mögött húzó sakdíszen a címerábra ismétlődött, a jobbra álló, jobbra néző, szárnyas férfifejből a káll, a tollas szárny alsó fele és egy l. hátranyúló motívum maradt meg. A taláza alapján röviddel a főúr halála után készített, a Stibor-síremlékek mestere budai nek korai alkotásaként.

Perényi Imre a család terebesi ágából Péter fia. 1397 és 1404 között pohár, ugyanakkor abaúji, 1402–1404-ben alispán, 1405 és 1418 között, haláláig az újházi nem egyházi titkos kancellárja, Zsigmond 1408-ban alapított Sárkányrendjének kancellárja.¹⁴² Kancellári címe a sírfeliratban is szerepel.

Vázsony¹⁴³

(Nagyvázsony)

Az 1483-ban Kinizsi Pál és apósa, Magyar Benigna által alapított kolostorban Magyar Benigna második férjének, Kinizsi Pálnak és Kamilla Márknak olyan szarkofágokat állíttatott, amelyek alakos díszű fedlapja és alighanem lábpedig Buda környéki márgából faragták.

ot is adva az első
ésére.¹³⁰ A vörös
eny tagozattal ke-
egalább ötsoros
tát részben felül-
ék, és így helyez-
ban: [H]OC OPVS
GY[RA CO] [M]JES
ME[MORIA(m)] [AV]
s felirat eszerint
ízásából készült
utalással.¹³² Már
ogy az 1428-ban
szerepének teljes
reneszánsz betű-
CC kezdete sem
at szerinti János
án címét hosszú
nja volt; a kőlap
r vagy családi sír-
ek az építmény-
lván által a temp-
eltüntetett, azóta
¹³³ Mikó Árpád a
elesen CO-nak ol-
ához hozzátarto-
ezdetén, a G után
en összekapcsolt
tó, viszont az elől
volta miatt igye-
spánjai vagy alis-
volt a XV. század
gyedében, Esseg-
1492-ben, Dóci
nt Bétki Drágfi
ött.¹³⁵ Közülük a
eszprém megyei
Esegvár, Segvár)
Esegvári család
szóba.¹³⁶ A felirat
e utal, bár a Hoc
szíttette ...” – fel-

Újház¹⁴⁰

Perényi Imre titkos kancellár (†1418) sír- lapja¹⁴¹ (27. kép)

A vörös márvány sírkő egy nagyobb és egy kisebb töredéke 1969-ben került elő a Kurtyán és Felsőnyárad között fekvő, Perényi által 1408-ban alapított Újház pálos kolostorában, a szentély északi oldalához simuló közlekedőfolyosó feltöltéséből (valószínűleg a szentélyből került oda; Czeglédy

Ilona és Détsy Mihály lelete). Idővel a miskolci Hermann Ottó Múzeumba szállították. A kőlap fej felőli fele a jobb felső sarok nélkül, a jobb hosszal eredetileg meglévő rövid részlete (a feltárás-kor készült fényképen még látszik) jórészt letört és elveszett; egy kisebb kerettöredék őrzési helye ismeretlen. Keretén mélyített sávban domborúan faragott, gótikus minuszkulás betűtípusú, eredetileg valószínűleg a jobb felső sarokban kezdődött körirat: [Anno domini] m cccc° xviii° in vigilia fe[sti ... cancella]rius ill[ustris] ... A kerettől homorlattal mélyülő mezőben domborművű ábrázolás; az enyhén jobbra dőlő címerpajzsban csak felső vége látszik, a Perényiek címerábrájának, a szárnyas fejnek (hárpia) tollvégződéseivel. A pajzs fölött jobbra néző, takaróval lefedett, csőrös sisak, a takaró foszlányai a sisak előtt és mögött húzódnak. A sisakdíszben a címerábra ismétlődött, a madárlábon álló, jobbra néző, szárnyas férfifejből a gyűrűs szakáll, a tollas szárny alsó fele és egy lófarokszerű, hátranyúló motívum maradt meg. A takaró formálása alapján röviddel a főúr halála után készülhetett, a Stibor-síremlékek mestere budai műhelyének korai alkotásaként.

Perényi Imre a család terebesi ágából származott, Péter fia. 1397 és 1404 között pohárnokmester, ugyanekkor abaúji, 1402–1404-ben borsodi ispán, 1405 és 1418 között, haláláig az ország első nem egyházi titkos kancellárja, Zsigmond király 1408-ban alapított Sárkányrendjének alapító tagja.¹⁴² Kancellári címe a sírfeliratban is szerepel.

Vázsony¹⁴³

(Nagyvázsony)

Az 1483-ban Kinizsi Pál és apósa, Magyar Balázs által alapított kolostorban Magyar Benigna, első és második férjének, Kinizsi Pálnak és Kamicsáci Horvát Márknak olyan szarkofágokat állíttatott, amelyek alakos díszű fedlapja és alighanem lábazata is vörös márványból készült, domborműves oldallapjaikat pedig Buda környéki márgából faragták.¹⁴⁴

Kinizsi Pál országbíró (†1494) tumbája¹⁴⁵ (28–31. kép)

A szarkofág vörös márvány fedlapjának hat erősen rongált és hiányos töredéke maradt meg,¹⁴⁶ rajta brokátmustrás ravatalon fekvő, magas domborművű, páncélos férfialakkal, amelynek jobb lába oroszlánon, bal lába a középkori magyarországi emlékanyagban egyedül álló módon egy – az elhunyt „törökverő” tetteit illusztráló – turbános, görnyedő törökön nyugszik. A mellvért – mára elveszett – háromszög alakú haslemezt külön kőből faragták ki és vascsappal rögzítették. A figura bal oldalán a nehézlovasság derékon átvett szíjra függesztett, hosszú, egyenes kardja, pengéje mellett kisebb, ívelt szablya. Közvetlenül a kard mellett csücskös talpú pajzsban a Kinizsi-címer: damaszkolt mezőben könyökben hajlított, páncélos jobb kar kardot emel, a könyökhajlatban nyolcágú csillaggal. A láb alatti oroszlánból az egykori zászló rúdjának alsó vége indul, a figura hiányzó jobb karjának a vállhoz kapcsolódó csonkja alapján eredetileg a kar a zászló rúdját átkarolta. Ép

28. kép: Kinizsi Pál (†1494) tumbájának töredékes fedlapja a nagyvázsonyi pálos kolostorból (fotó: Budapesti Történeti Múzeum, Fotótár)

29. kép: Kinizsi Pál (†1494) tumbájának töredékes oldallapja a nagyvázsonyi pálos kolostorból (fotó: Műemléki Fotótár, Budapest)

Kinizsi Pál
tombjának
északi oldallapja
nagyvázsonyi pálos
kolostorból (fotó: MTA BTK
Történettudományi Intézet,
Budapest)

Kinizsi Pál
tombjának
rekonstrukciós modellje
(É. István – Sedlmayr
János; fotó: Lövei Pál)

gő a fej mögött
maradt meg a
hosszoldal egy
szízi síkot mu-
juk az ásatások
agú, szima pro-
A tumba oldala-
l faragott, rene-
törredék maradt
1957–1958). Az
lazott, pártáza-
mellette fás tá-
ostrom”). A má-
sorban vonuló
. Mindkét darab
magasságuk – a
a jeleneteket
oros, vésett, re-
lirat értelmez-
ők. A nagyon hi-
rdot tartó mell-
ntje, Szent Pál,
Szent Mihály?)
vid oldalához
János rekonst-
dalt a Nagyvá-
binél lényege-
redék kerubok
észített táblája
ésbé meggyőző

eleme. Az oldallapok alatt bukó szimával tagozott, vörös márvány lábazati párkány húzódott, alatta bukó szima profilú, mészkő talappal.

Kinizsi Pál 1467 és 1472 között máramarosi ispán, 1472 és 1483 között a nyitrai püspökség kormányzója, nyitrai várnagy és ispán, 1476-ban nándorfehérvári kapitány, 1478 és 1484 között zalai ispán, 1479 és 1494 között bácsi, bodrogi, csanádi, csongrádi, szerémi, veszprémi, valamint temesi ispán és az Alsó részek főkapitánya. 1479 és 1484, valamint 1490 és 1494 között békési, 1489 és 1494 között bihari, 1491 és 1494 között valkói ispán, országbíró (1494) volt.¹⁴⁷

Kamicsáci Horvát (Mišlenović) Márk dalmát-horvát-szlavón bán (†1508) tumbája¹⁴⁸

(32–34. kép)

A szarkofág peremén szimatagos profilozású, vörös márvány fedlapjának kilenc töredéke az eredeti mintegy kilenctizedét alkotja. A kereten reneszánsz kapitális betűtípusú felirat, a hiányok egy része korábbi olvasatok alapján kiegészítve: [Hic iac]ET MAGNIFICVS [co]NDAM MARCVS MYSLE[novith de Vzduola incliti] D[omi]NI WLADISLAI HVNGARIE BOHEMIE REGIS GR[acia regn]ORVM DALMACIE [Crocacie Sclavonie banvs capit]ANEVS SEGNIENTIS D[omi]ni [regis] CVM HONORE GE[sto adeptvs gl]ORIA HAVD MODICAM QVI VITAM FINIVIT IN CIVITATE ZAG[rabie anno 1508]. Korábbi olvasata 1512-es

évszámot rögzített, de a főúr 1508-ban halt meg – a felirat szerint is említve – Zágráb városában, arról viszont nem tesz említést a síremléke, hogy lovasbaleset okozta a vesztét.¹⁴⁹ A fedlap kerettől mélyülő mezőjében jobbra néző oroszlánon álló, domborművű, páncélos-sisakos férfialak, nyakában láncon függő rendjelvénnel, bal oldalán a derekát övező szíjra függesztett, hosszú, egyenes karddal. Jobbjával harci zászló rúdját fogja, a lobo-gó a fej mögött elterül, hullámozó, keskenyebb végét a bal felső sarokban angyal tartja. Az oroszlán feje fölött hadvezéri (?) bot. A bal kéz a kard fölött kisebb pajzsot tart, a címerábra koronás fejét jobbra fordító, a mellét borító sörény alatt két lábával egy-egy kitárt madárszárnyat tart, alatta heraldikus lilium, a jobb felső sarokban félhold és hatágú csillag. A tumba oldalaiból két Buda környéki márgából faragott, reneszánsz tagozatú lap, illetve saroktörredék maradt meg (az első műkereskedelemből vásárolta a Magyar Nemzeti Galéria, a másik Éri István ásatási lelete, 1957–1958). Az első reneszánsz párkányok között domborművű jelenet, fák között fegyveres alakokkal. A Kinizsi-szarkofág oldallapjainál lényegesen alacsonyabb domborművek fölött és alatt Éri István és Sedlmayr János rekonstrukciója szerint egy-egy további, márgából faragott párkány húzódott, legalul vörös márvány lábazati párkánnyal – mindegyikhez konkrét, a rekonstruált modellen jelölt töredékeket kapcsolva.

Kamicsáci Horváth (Mišlenović) Márk 1494 és 1496 között veszprémi ispán volt – a hivatalt az 1494-ben elhunyt Kinizsi Pál özvegyének kezével nyerte el. 1505–1507-ben dalmát-horvát-szlavón bán és zenggi kapitány.¹⁵⁰ E két címe a sírfeliratban is szerepel.

Zágráb (Remete)¹⁵¹

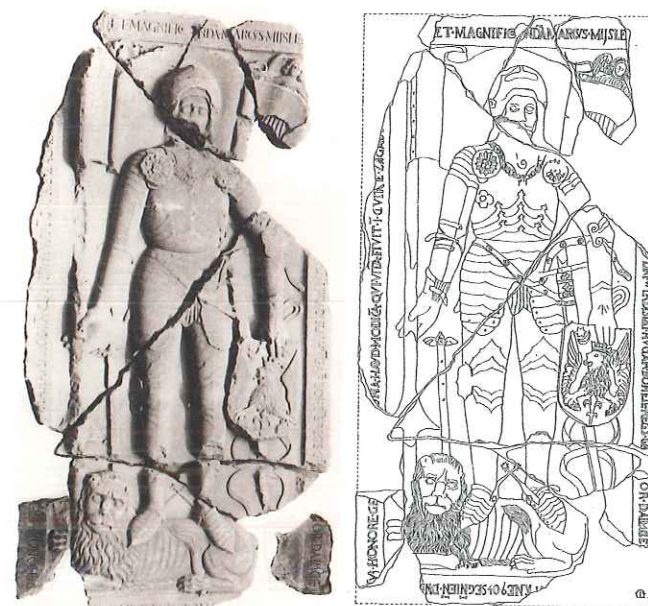
(Zagreb, Horvátország)

A Zágrábtól északra fekvő Remete (ma Zágráb külvárosa) pálos kolostorában ma nem található középkori síremlék, a forrásokban azonban két el-

pusztult sírkő adatai is fellelhetők – mindkettő ismert történelmi személyisége.

Zelnavári Bicskele Fábián (†1418 után) elpusztult sírkőve

A sírkő nyilvánvalóan töredékes feliratát Ivan Kukuljević a remetei egykori pálos templomban írta le,¹⁵² szerinte a gótikus felirat 1450 körülről való – ez a nagybetűs közlés ellenére minden bizonnyal gótikus minuszkulás betűtípust jelentett: *FABI-ANVS BICRELE D.* (Bicskele helyett Bickele állhatott valójában). 1988-ban az épületegyüttesben nem találtam.

32. kép: Kamicsáci Horvát Márk (†1508) tumbafedlapja a nagyvázsonyi pálos kolostorból (fotó: Műemléki Fotótár, Budapest)

33. kép: Kamicsáci Horvát Márk (†1508) tumbafedlapja a nagyvázsonyi pálos kolostorból (felmérési rajz Möller 1905 nyomán)

34. kép: Kamicsáci Horvát Márk (†1508) tumbájának rekonstrukciós modellje (Éri István – Sedlmayr János; fotó: Lövei Pál)

A sírfelirat kapcsán a család rövid történetét Engel Pál írta meg a középkori Magyarország síremlékeinek készülő katalógusa számára: „A családnak nevet adó Zelna vár romjai a mai Zelina közelében, a középkori Zágráb megyében találhatók. A Péc nemzetség Ludbregi ága építtette, és ennek kihaltával, 1357 körül feltehetően a királyra szállt.¹⁵³ Valószínű az is, hogy Zsigmond adományozta el ama ismeretlen származású udvari lovagjának, Kis (parvus) Imrének, aki 1395-ben Zelnai előnévvel bukkan fel.¹⁵⁴ A 15. század első felében a kicsiny uradalom a szintén ismeretlen származású Bicskele családdé vált. Ennek őse, Bicskele Fábián 1390 és 1418 között szerepel az oklevelekben. 1390-ben Zsigmond oklevelén relator, ami arra mutat, hogy már ekkor az udvar állandó tagja; 1392-ben udvari ifjú, 1397-ben már udvari lovag volt.¹⁵⁵ 1418-ban feleségével, Klárával, bizonyos Imre leányával együtt a pápához nyújt be folyamodványt.¹⁵⁶ Ebből arra lehet következtetni, hogy – ami állásánál fogva amúgy is valószínű – királyát elkísérte a konstanzi zsinatra. Nem lehetetlen, hogy apósa, Imre azonos a fenti Kis Imrével, és Fábián az ő leánya kezével szerezte meg Zelnát.

Fábián három fia közül az egyik, János, császári prépost volt, és 1437 előtt halt meg.¹⁵⁷ Bicskele László – aki talán unokaöccse volt Fábiánnak – Zsigmond vagy valamely országbáró familiárisaként 1433-ban Rómában járt, és a pápához intézett supplicációjában »Zelna föld urának« címezte magát.¹⁵⁸ A családról az utolsó adat 1469-ből való.¹⁵⁹ Zelna várát 1490-ben és később a Szapolyaiak kezén találjuk,¹⁶⁰ amiből valószínű, hogy a Bicskelének időközben magvuk szakadt.

Korbáviai (Torquatus) János gróf horvát-szlavón bán (†1531) elpusztult sírköve¹⁶¹

A sírkövet Remete pálos kolostorában írta le Timon Sámuel; Ivan Kukuljević már csak mint egykor meg-

lévőt említette. Anyaga Kukuljević szerint márvány volt. Köriratos volt, mezejében címer és efölött újabb felirat kapott helyet. Timon leírása szerint felirata a kereten: *Sepultus genere spectabilis, militiæque praedictus, Magnificus Dominus Torquatus, Comes Corbaviae, Regnorumque Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae Banus, mole sub hac tegitur; a címer felett: Scio, quod Redemptor meus vivit etc. Anno M.D.XXXI.* A Kukuljević által közölt szöveg jelentősen nem tér el Timonétól: végig nagybetűk szerepelnek benne, ami az eredeti sírkőfeliratot bizonyára jellemezte is, ahogy az U-k helyett szereplő V-k is jobban megfelelhettek az egykorinak.

Korbáviai János 1521 és 1524 között viselte a dalmát-horvát-szlavón báni címet.¹⁶²

Zárszó

Perényi Imrének Újház kolostorában talált sírkőtöredéke kapcsán Guzsik Tamás megjegyezte, hogy a „sírkő-töredék pontosítása – és a terület régészeti feltárása – megnyugtató választ adhatna arra a kérdésre, hogy a különböző főúri alapítású pálos kolostorok valóban betöltötték-e tényleges kegyúri-reprezentációs funkciót (*quasi* családi-nemzetiségi kolostor), annak járulékos kötelezettségeivel együtt (pl. temetések). Az eddigi biztos feltárásokból ilyenről csak a XV. század 2. felében tudunk (pl. Vázsony).¹⁶³ A pálos kolostorokból származó középkori síremlékek fenti számbavétele alapján több-kevesebb biztonsággal kimondható, hogy a kolostorok tipikus síremlékei már a XIV. század második felétől az alapítók, jötevők sírjára a padló síkjában fektetett sírlapok, jóval kisebb számban a sír fölött emelt, szarkofágszerű tumbák voltak. Semmilyen jel nem utal arra, hogy a remeték, akár csak a kolostorok perjelei sírját is faragott sírkövekkel jelölték volna. Az alapításoknál és az építészeti díszítés során mindenképpen fontos szerepet játszott a temetkezési-reprezentációs funkció.

1* A szerző az MTA BTK Művészettörténeti Intézet munkatársa, az MTA BTK Lendület Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoport (LP2015-4/2015) tagja.

2 GUZSIK 1979; GUZSIK-FEHÉRVÁRY 1980; GUZSIK 1981; GUZSIK 1986; GUZSIK 1994; GUZSIK 2003.

3 Lásd alább Gombaszögnél a sírkövek katalógusában.

4 A tanulmányban alábbiakban közölt sírfeliratokban kerek zárójelek tartalmazzák a dítések feloldását, szögletes zárójelek pedig a hiányzó – lekopott, kitört – feliratrészek betűk rekonstrukcióit.

5 JAKUBIK 1961, 167., 173. oldal; CZEGLÉDY-KOPPÁNY 1969, 31., 33., 46., 50. oldal; 13. kép; LÖVEI-VARGA 1987, I. 337., 462., 588. oldal; 589. oldal; 586/4. ábra; II. 1220. kép; LÖVEI-WEISZ 2016, 245–246., 263. oldal; 20. kép; templom építéstörténetéről, Verébinek a újjáépítésben játszott alapvető szerepéről CZEGLÉDY-KOPPÁNY 1969, 33., 46–47. oldal; 32. kép.

6 Lásd alább Örményesnél a sírkövek katalógusában.

7 KUKULJEVIĆ 1891, 311. oldal (1062. sz.). Prodavizen vár állott, kolostor építéséről nincsen adat.

8 Lásd alább Monyorókeréknél a sírkövek katalógusában.

9 FÜGEDI 1991, 65. oldal (128. jegyzet).

10 KARÁCSONYI 1923, 22. oldal; HORVÁTH-KELEMEN – TORMA 1979, 147., 148. oldal (64. jegyzet).

11 GOMBOS 1937–38, II. 1542. oldal; FEUERHÖRIG 1964.

12 KARÁCSONYI 1923, 152. oldal; ALTMANN 1994, 143. oldal; ALTMANN-LÖVEI 2004, 1. oldal.

13 Erzsébet királyné 1380-ban kelt végrendelete szerint: MAROSI 1982, 73. oldal (32. jegyzet); vö. BERTALAN 1976, 269. oldal.

14 Lackfi István csáktornyai (Čakovec, Horvátország) pálos kolostoralapítása kapcsán vázolt folyamatról: JÉKELY 2010, 166. oldal.

15 Ez már korábban is így volt, például a Zsigmond király 1433. évi római kíséretének tagjai által a pápához benyújtott kérvényben: CSUKOVITS 1998, 29. oldal.

történetét Engel ország síremlékei- „A családnak ne- lina közelében, a natók. A Péc nem- ennek kihaltával, ra szállt.¹⁵³ Való- anyozta el ama is- gjának, Kis (par- Zelnai előnévvel felében a kicsiny ármazású Bicske- ele Fábián 1390- vekben. 1390- , ami arra mutat, tagja; 1392-ben ari lovag volt.¹⁵⁵ bizonyos Imre le- jt be folyamod- keztetni, hogy – ószínű – királyát Nem lehetetlen, is Imrével, és Fá- meg Zelnát.

, János, császári meg.¹⁵⁷ Bicskele volt Fábiánnak – báró familiárisa- pápához intézett ak» címezte ma- 1469-ből való.¹⁵⁹ a Szapolyaiak ke- hogy a Bicskelék-

róf horvát- lt sírköve¹⁶¹

ban írta le Timon mint egykor meg-

lévőt említette. Anyaga Kukuljević szerint márvány volt. Köriratos volt, mezejében címer és efölött újabb felirat kapott helyet. Timon leírása szerint felirata a kereten: *Sepultus genere spectabilis, militi-
tiáque praedictus, Magnificus Dominus Torquatus, Comes Corbaviae, Regnorumque Dalmatiae, Croa-
tiae et Sclavoniae Banus, mole sub hac tegitur; a cí-
mer felett: Scio, quod Redemptor meus vivit etc. Anno M.D.XXXI.* A Kukuljević által közölt szöveg jelentősen nem tér el Timonétól: végig nagybetűk szerepelnek benne, ami az eredeti sírkőfeliratot bizonyára jellemezte is, ahogy az U-k helyett sze- replő V-k is jobban megfelelhetek az egykorinak.

Korbáviai János 1521 és 1524 között viselte a dal- mát-horvát-szlavón báni címet.¹⁶²

Zárszó

Perényi Imrének Újház kolostorában talált sírkőtö- redéke kapcsán Guzsik Tamás megjegyezte, hogy a „sírkő-töredék pontosítása – és a terület régé- szeti föltárása – megnyugtató választ adhatna arra a kérdésre, hogy a különböző főúri alapítású pálos kolostorok valóban betöltötték-e tényleges kegy- úri-reprezentációs funkciót (*quasi* családi-nemzet- ségi kolostor), annak járulékos kötelezettségeivel együtt (pl. temetések). Az eddigi biztos föltárá- sokból ilyenről csak a XV. század 2. felében tudunk (pl. Vázsony).¹⁶³ A pálos kolostorokból származó középkori síremlékek fenti számbavétele alapján több-kevesebb biztonsággal kimondható, hogy a kolostorok tipikus síremlékei már a XIV. század második felétől az alapítók, jótevők sírjára a pad- ló síkjában fektetett sírlapok, jóval kisebb szám- ban a sír fölött emelt, szarkofágszerű tumbák voltak. Semmilyen jel nem utal arra, hogy a remeték, akár csak a kolostorok perjelei sírját is faragott sírkö- vekkel jelölték volna. Az alapításoknál és az építé- szeti díszítés során mindenképpen fontos szere- pet játszott a temetkezési-reprezentációs funkció.

1* A szerző az MTA BTK Művészettörténeti Intézet munkatársa, az MTA BTK Lendület Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutató- csoport (LP2015-4/2015) tagja.

2 GUZSIK 1979; GUZSIK-FEHÉRVÁRY 1980; GUZSIK 1981; GUZSIK 1986; GUZSIK 1994; GUZSIK 2003.

3 Lásd alább Gombaszögnél a sírkövek kata- lógusában.

4 A tanulmányban alábbiakban közölt sírfel- iratokban kerek zárójelek tartalmazzák a rövi- dítések feloldását, szögletes zárójelek pedig a hiányzó – lekopott, kitört – feliratrészek, betűk rekonstrukcióit.

5 JAKUBIK 1961, 167., 173. oldal; CZEGLÉDY- KOPPÁNY 1969, 31., 33., 46., 50. oldal; 13., 43. kép; LÖVEI-VARGA 1987, I. 337., 462., 588., 589. oldal; 586/4. ábra; II. 1220. kép; LÖVEI- WEISZ 2016, 245–246., 263. oldal; 20. kép; a templom építéstörténetéről, Verébinek az újjáépítésben játszott alapvető szerepére: CZEGLÉDY-KOPPÁNY 1969, 33., 46–47. oldal; 32. kép.

6 Lásd alább Örményesnél a sírkövek kataló- gusában.

7 KUKULJEVIĆ 1891, 311. oldal (1062. sz.); Prodavizen vár állott, kolostor építéséről nincsen adat.

8 Lásd alább Monyorókeréknél a sírkövek katalógusában.

9 FÜGEDI 1991, 65. oldal (128. jegyzet).

10 KARÁCSONYI 1923, 22. oldal; HORVÁTH – H. KELEMEN – TORMA 1979, 147., 148. oldal (63–64. jegyzet).

11 GOMBOS 1937–38, II. 1542. oldal; FEUERNE TÓTH 1964.

12 KARÁCSONYI 1923, 152. oldal; ALTMANN 1994, 143. oldal; ALTMANN-LÖVEI 2004, 11. oldal.

13 Erzsébet királyné 1380-ban kelt végren- delete szerint: MAROSI 1982, 73. oldal (32. jegyzet); vö. BERTALAN 1976, 269. oldal.

14 Lackfi István csáktornyai (Čakovec, Hor- vátország) pálos kolostoralapítása kapcsán a vázolt folyamatról: JÉKELY 2010, 166. oldal.

15 Ez már korábban is így volt, például a Zsigmond király 1433. évi római kíséretének tagjai által a pápához benyújtott kérvények- ben: CSUKOVITS 1998, 29. oldal.

16 KUBINYI 1999, 334. oldal.

17 A Gerecse hegység vörös mészkövét – geológiailag pontatlanul – a középkorban és az újkorban egyaránt általánosan vörös már- ványnak nevezték, így művészettörténeti szempontból vörös márvánként történő megnevezése teljesen indokolt. A kőanyag középkori használatáról összefoglalóan: LÖVEI 1992; LÖVEI 2004; LÖVEI 2015, 85–97. oldal; – A gerecsei kőanyagnak a hasonló ausztriai és veronai vörös mészkövekkel való összeha- sonlítását segítő természettudományos vizs- gálati módszerekről és a kutatások eredmé- nyeiről lásd: PINTÉR-SZAKMÁNY-LÖVEI- TÓTH-DEMÉNY 2001; PINTÉR-SZAKMÁNY- DEMÉNY-TÓTH 2001.

18 ÉRDY 1852; Horváth Henrik: Budapest művészeti emlékei. Budapest, 1938, 22., 71. oldal; XXIII. tábla; HORVÁTH 1941, 32–33. oldal; XXXVII. tábla; GEREVICH 1973, 310–311. oldal; 146. kép; ZOLNAY 1975, 255., 262–265. oldal; 20–28. kép; SCHALLABURG kat. 1982, 366. oldal (331. kat. sz.; Zolnay László); GYÖNGYÖSI 1983, 182., 183., 194., 259. oldal; LÖVEI 1991, 360. oldal; LÖVEI 2008.

19 LÖVEI 1982; LÖVEI 2004a; LÖVEI 2011.

20 A Buda fölött a XIII. század végén alapított Szentlőrinc kolostorára: DAP 1976, 414–420. oldal; BENCZE 1991; BENCZE-SZEKÉR 1993; GUZSIK 2003, 153–161., 225. oldal; ROMHÁ- NYI et al., 17. oldal.

21 Rómer jegyzőkönyvek XXXI. 80–81. (1870-es bejegyzés); RÓMER 1871, 210–211. oldal; 2. kép; RADOCSAY 1971, 463., 468. oldal (9. sz.); LÖVEI-VARGA 1987, I. 339., 461., 589. oldal; II. 612. kép.

22 A síremlékek és a címerek leírása során a bal és a jobb oldal mindig heraldikai érte- lembe szerepel.

23 Hazai és külföldi vegyes hírek. Archaeolo- giai Értesítő IX (1875) 96. (Rómer Flóris); LÖVEI 1989, 169., 179. oldal.

24 Budapesti Történeti Múzeum, ltsz. BTM-KO 636. – Novák Dániel: Utazás a budai hegyek- be. Hasznos mulatságok (1836. június 11.) 378. oldal (idézi: TÍMÁR 2002, 562–563. ol- dal); RUPP 1868, 205. oldal; VERNEI-KRONBER- GER 1939, 66. oldal (120. jegyzet); 24. b. táb-

la; RADOCSAY 1971, 478. oldal (63. sz.);

LÖVEI-VARGA 1987, I. 588., 589. oldal; LÖVEI 1991, 355., 363. oldal; LÖVEI 2017, 416–417. oldal; 44. kép.

25 A halálozás napja: február 21. (1412-ben) vagy február 17. (1415-ben). Babenberg = Bamberg; Melmeyster = Mehlmeister.

26 KUBINYI 1971, 254. oldal (341. jegyzet).

27 KUBINYI 1971, 254. oldal.

28 PATAKI 1950, 271. oldal; 3. kép (táblázat); VÉGH 2006, 192. oldal; VÉGH 2008, 70. oldal (209. sz.); 1440-ben a ház „... magistri Meel ciuis Budensis ...” tulajdonában volt: VÉGH 2008, 77. oldal (238. sz.).

29 A Kont Miklós által a 14. század közepén alapított csatka kolostorra: DAP 1975, 49–55. oldal; FÜGEDI 1991, 57. oldal; GUZSIK 2003, 146–148., 209. oldal; ROMHÁNYI et al., 21. oldal.

30 VÁLYI 1796, 381. oldal.

31 ENGEL 1996, II. 125. oldal; C. TÓTH – HOR- VÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI 2016, 93. oldal; C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI – W. KOVÁCS 2017, 421. oldal; PÁLOSFALVI 2014, 184., 339., 346., 365., 424. oldal.

32 RUPP 1870, 285. oldal; GEREVICH 1959, 313., 315. oldal; Abb. 5, 14; SCHALLABURG kat. 1982, 677., 686–687. oldal (Kat.-Nr. 840c, Balogh, Jolán).

33 A magyarországi reneszánsz kedvelt kő- anyaga: ÁRPÁS-EMSZT-GÁLOS-KÉRTÉSZ-MÁREK 1993.

34 A szöveg helyesen *Nicolaus filius Akacii* lenne; a felirat szó szerinti értelmezéséből származik a szakirodalomban elterjedt, hibás Szentléleki Miklós Ákos név. Szentlélek Mik- lós Domonkos névvel: VERNEI-KRONBERGER 1939, 44. oldal.

35 PÁLOSFALVI 2014, 184., 339., 346., 403. oldal.

36 Az 1369 előtt az Elefánti család által ala- pított és később is támogatott elefánti kolos- torra: DAP 1975, 99. oldal; FÜGEDI 1999, 162. oldal; 19. ábra; GUZSIK 2003, 133–134., 210. oldal; ROMHÁNYI et al., 27–28.; Később a gi- mesi birtokos Forgáchok is a kolostor jótevői közé számítottak: FÜGEDI 1999, 162.

37 EHRENBURG 1893; VERNEI-KRONBERGER 1939, 44. oldal; GEREVICH 1959, 311., 313.,

317. oldal; HORLER 1983; MIKÓ 2005, 219. oldal; 23. kép.

38 HORLER 1983.

39 Könyöki József tusrajza, 1888. Budapest, Műemléki Tervtár, ltsz. K 1402; közli: VÁLINÉ POGÁNY 2000, 104. oldal (57.3. sz.); HORLER 1983, 2. kép.

40 BÁRTFAI SZABÓ 1910, 199.; HORLER 1983, 3. kép; MIKÓ 2005, 23. kép.

41 A nemzetség címeréről: CSOMA 1904/1995, 1241–1248. oldal.

42 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI – W. KOVÁCS 2017, 48–49., 51–52., 170., 514. oldal.

43 Az óbudai Viktória-téglagyár területén a mai Bécsi út 166. sz. helyén 1869-ben Rómer Flóris ásta ki egy egyhajós, gótikus templom falait. 1882-ben (Tholt Titusz ásatása), 1884-ben (Henszlmann Imre, Némethy Lajos, Tholt Titusz kutatása), 1910–1911-ben (Foerk Ernő ásatása) a kolostor számos részlete is napfényre került. A téglagyár építkezéseinek a feltárt maradványok fokozatosan áldozatul estek. A maradványokat a fehéregyházi pálos kolostor maradványaiként azonosították, amelyet régebbi plébániatemplom átadásával Mátyás király alapított 1484-ben (a pápai engedélyért 1480-ban folyamodott), 1526-ban a törökök elpusztították: DAP 1975, 144. oldal; HORLER et al. 1962, 499–502. oldal; GUZSIK 2003, 177–178., 211. oldal; ROMHÁNYI et al., 31. oldal.

44 BTM, ltsz. BTM-KO 1149. – n. n. 1884, 191–192. oldal; THOLT 1886, 69. oldal; GÖMÖRI HAVAS 1890, 37., 39. oldal; 1903, 57. oldal; 19. kép; GARÁDY 1937, 248–270., 257. oldal; RADOCSAY 1971, 474. oldal (39. sz.); LÖVEI 1994, 290–291. oldal (IV-62. kat. sz.); LÖVEI 2017, 455–456. oldal; 102–103. kép.

45 A töredéket ezzel szemben Beriszló Bertalan síremlékéhez köti: PROHNENKO–ZSILENKO–BUZÁS 2016, 16., 19. oldal; 17. kép; A vránai perjelek adatai: C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI 2016, 59. oldal.

46 A kolostorra: DAP 1975, 154. oldal; GUZSIK 2003, 65., 122–124. oldal; ROMHÁNYI et al., 31. oldal.

47 Eger, Dobó István Vármúzeum, ltsz. K.84.5.1. – FODOR 1986, 39–40. oldal; 2–3.

kép; KOZÁK–SEDLIMAYR 1987, 24. oldal (79. sz.); FODOR 1994, 169–170. oldal; 9. ábra; GUZSIK 2003, 124. oldal.

48 A halálozás napja: január 28.

49 KURCZ 1988, 51–57. oldal; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1981, 255. oldal; ENGEL 1988, 96–97. oldal.

50 Pelsőctől nem messze, Zavozalja, más néven Gombaszög falu mellett, 1371-ben a Bebek család tagjai pálos kolostort alapítottak, a kolostorra: DAP 1975, 160–161. oldal; BÁNDI 1985, 580. oldal; GUZSIK 2003, 134., 212. oldal; ROMHÁNYI et al., 35. oldal.

51 CSOMA 1888, 159–160. oldal; CSERGHEŐ–CSOMA 1890, 11–14. oldal; VERNEI-KRONBERGER 1939, 20., 29., 64. oldal (89. jegyzet); DERCSÉNYI 1941, 107. oldal; XI/2. kép; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1981, 255–256. oldal; 1. kép; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1984, 36., 38., 39., 43–44. oldal; 6. kép; LÖVEI–WEISZ 2016, 218–220. oldal; 1. kép.

52 Az Ákos nemzetség címeréről, ezen belül a Bebekék nagyszámú címeres emlékéiről, elsősorban pecsétéről összefoglalóan: CSOMA 1904/1995, 1165–1174. oldal; RÁCZ 1995.

53 ENGEL 1996, I. 55. oldal; Soós 2013–2014, 91. oldal; LÖVEI–WEISZ 2016, 219–220. oldal.

54 Az 1400 körül Cillei (II.) Hermann által alapított, az 1481. évi török pusztítást követően Corvin János által újjáépített kolostorra: DAP 1978, 316.; KRUEK 1989, 75–76. oldal; GUZSIK 2003, 238. oldal; ROMHÁNYI et al., 57. oldal.

55 EGGERER 1663, 271–272. oldal; KUKULJEVIČ 1891, 120–121. oldal (406., 407. sz.); SCHÖNHERR 1905, a 17–19. századi közlések feldolgozásával; PELC 2007, 315. oldal.

56 Az eredeti sírt ma fedő, egyszerű kőlap a rajta lévő évszám szerint 1899-ben készült.

57 A XV. század végi, XVI. század eleji latin megnevezések és a síremléktípusok összefüggéseinek bizonytalan voltáról: MIKÓ 1983, 59–60. oldal.

58 A felirat fordítása (TRINGLI 2009, 32. oldal): E mély sír rejti Mátyás fiát, János herceget, ki híres királyi nemzetségből származott, s ki a világnak szerzett sok diadal után, mint

győzelmes katona fejezte be utolsó napját a Krisztus utáni 1504. esztendő október havának 12-én.

59 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI 2016, 97. oldal.

60 Aspice rem caram, tres cingunt Virginis aram / rex, dux, regina, quibus assint gaudia trina. / Dum licuit, tua dum viguit, rex Bela, potestas, / fraus latuit, pax firma fuit, regnavit honestas („Míg lehetett, ült trónja felett a király hatalomban: Csalfa lapult, szent béke virult, becsület vala ottan.” (Geréb László fordítása: Képes Krónika 1959, 192. oldal) – Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I. Ed. SZENTPÉTERI, Emericus, Budapest 1937, 469–470. oldal; GOMBOS 1937–38, I. 657. oldal.

61 SCHÖNHERR 1894; NEUMANN 2014; C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI 2016, 97., 126. oldal.

62 Az 1377-ben I. Lajos király alapította kolostorra: DAP 1975, 278. oldal; GUZSIK 2003, 151–153., 217. oldal; ROMHÁNYI et al., 59. oldal.

63 IPOLYI 1859, 435. oldal.

64 IPOLYI 1859, 435. oldal; VERNEI-KRONBERGER 1939, 20. oldal; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1981a, 140–142. oldal; 1. kép.

65 Rómer Flóris még valamivel bővebb olvasatának felhasználásával: Rómer-jegyzőkönyvek XL. 3. (1877-es bejegyzés); az erősen kopott feliraton hajlamosak voltunk [se] *pultus* szót olvasni, ez azonban az utána álló *d(omi)ni* szó birtokos esetének ellentmond.

66 ENGEL–LÖVEI–VARGA 1981a, 140–142.; GÜNDISCH 1983.

67 IPOLYI 1859, 435.; VERNEI-KRONBERGER 1939, 41., 70. oldal (181. jegyzet); ENGEL–LÖVEI–VARGA 1981a, 142. oldal; 2. kép; LÖVEI–VARGA 1987, I. 461., 588., 695., 863. oldal; II. 1687. kép; LÖVEI 2006, 126. oldal; Abb. 2.

68 Rómer Flóris még valamivel bővebb olvasatának felhasználásával: Rómer-jegyzőkönyvek XL. 3. (1877-es bejegyzés).

69 Könyöki József szépiarajza, röviddel 1878 előtt. Budapest, Műemléki Tervtár, ltsz. K 3308 – közli: VÁLINÉ POGÁNY 2000, 156. oldal.

70 A címet és a családot František Gahér

azonosította: GAHÉR 2013, 160. oldal; 7. kép. 71 Volker Liedke véleménye szerint Peter Prewer (†1459) korneuburgi sírlapja, a mátyási Kunigunda-sírkő és Szentgyörgyi és Bazini (II.) György (†1469) pozsonyszentgyörgyi (Svätý Jur, Szlovákia) szarkofágfedlapja annak a Hanns Paldauf szobrásznak vagy műhelyének a műve, aki nagyjól 1446-tól 1457-ig Salzburgban, azt követően pedig Passauban működött: LÖVEI 2006, 127–128. oldal (23. jegyzet).

72 ENGEL–LÖVEI–VARGA 1981a, 142. oldal; ENGEL 1996, I. 45. oldal; C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI 2016, 85., 122. oldal.

73 A Monyorókerékkal szomszédos Kolom (Kulm, Burgenland, Ausztria) plébániatemplom mellett az 1470-es évek elején alapított településeket birtokló Ellerbach Bertold. Fia, Ellerbach János 1496-ban eladta Bakó Tamásnak (valójában 1496-ban, soha vissza nem fizetett 40 000 forint kölcsön fejében testvérére és örökösére fogadta Bakócz Tamást): DAP 1975, 376–377. oldal; GUZSIK 2003, 169., 218. oldal; ROMHÁNYI et al., 62. oldal; BUBRYÁK 2013, 41–42. oldal.

74 EGGERER 1663, 154–155. oldal; WAGNER 1802, IV. 48. oldal; MIKÓ 2005, 219., 235. oldal (105. jegyzet).

75 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI 2016, 85., 118., 122. oldal; C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI – W. KOVÁCS 2017, 328., 341. oldal.

76 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI – W. KOVÁCS 2017, 329–330. oldal.

77 A Losonci Bánfi család által a valkói várúrhoz tartozó település közlében alapított kolostorra: DAP 1976, 1. oldal; Rusu et al. 2000, 184. oldal; GUZSIK 2003, 167., 218. oldal; ROMHÁNYI et al., 63. oldal.

78 Rómer jegyzőkönyvek XL. 42–44. (1878-as bejegyzés); BUNYITAY 1887, 26–27. oldal; PETRI 1901, 622., fényképek a 620. és 621. oldalon; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983, 39. oldal; 12. kép; VÁRADY 2004, 553. oldal.

79 A Tomaj nemzetség címeréről: CSOMA 1904/1995, 1307–1311. oldal.

80 ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983, 39. oldal.

81 A Kanizsai család által 1378 előtt alapí-

EDLMAYER 1987, 24. oldal (79.
94, 169–170. oldal; 9. ábra; GU-
4. oldal.
s napja: január 28.
8, 51–57. oldal; ENGEL–LÖVEI-
255. oldal; ENGEL 1988, 96–97.
nem messze, Zavozalja, más
szög falu mellett, 1371-ben a
tagjai pálos kolostort alapítot-
ra: DAP 1975, 160–161. oldal;
80. oldal; GUZSIK 2003, 134.,
MHÁNYI et al., 35. oldal.
88, 159–160. oldal; CSERGHEŐ-
11–14. oldal; VERNEI-KRONBER-
29., 64. oldal (89. jegyzet);
41, 107. oldal; XI/2. kép; ENGEL-
1981, 255–256. oldal; 1. kép;
VARGA 1984, 36., 38., 39., 43-
kép; LÖVEI-WEISZ 2016, 218-
kép.
mzetség címeréről, ezen belül
gyszámú címeres emlékeről,
csétekről összefoglalóan: CSO-
5, 1165–1174. oldal; RÁCZ
6, l. 55. oldal; Soós 2013–
al; LÖVEI-WEISZ 2016, 219–220.
ről Cillei (II.) Hermann által
481. évi török pusztítást köve-
nos által újjáépíttetett kolos-
8, 316.; KRUEK 1989, 75–76.
2003, 238. oldal; ROMHÁNYI et
663, 271–272. oldal; KUKULJE-
121. oldal (406., 407. sz.);
05, a 17–19. századi közlések
al; PELC 2007, 315. oldal.
sirt ma fedő, egyszerű kőlap a
ám szerint 1899-ben készült.
d végi, XVI. század eleji latin
és a síremléktípusok össze-
szonyaltan voltáról: MIKÓ 1983,
dítása (TRINGLI 2009, 32. ol-
rejtő Mátyás fiát, János herce-
ályi nemzetségből származott,
szerzett sok diadal után, mint

győzelmes katona fejezte be utolsó napját a Krisztus utáni 1504. esztendő október havának 12-én.

59 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI 2016, 97. oldal.

60 *Aspice rem caram, tres cingunt Virginis aram / rex, dux, regina, quibus assint gaudia trina. / Dum licuit, tua dum viguit, rex Bela, potestas, / fraus latuit, pax firma fuit, regnavit honestas* („Míg lehetett, ült trónja felett a király hatalomban: Csalfa lapult, szent béke virult, becsület vala ottan.” (Geréb László fordítása: Képes Krónika 1959, 192. oldal) – *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum* I. Ed. SZENTPÉTERI, Emericus, Budapest 1937, 469–470. oldal; GOMBOS 1937–38, I. 657. oldal.

61 SCHÖNHERR 1894; NEUMANN 2014; C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI 2016, 97., 126. oldal.

62 Az 1377-ben I. Lajos király alapította kolostorra: DAP 1975, 278. oldal; GUZSIK 2003, 151–153., 217. oldal; ROMHÁNYI et al., 59. oldal.

63 IPOLYI 1859, 435. oldal.

64 IPOLYI 1859, 435. oldal; VERNEI-KRONBERGER 1939, 20. oldal; ENGEL-LÖVEI-VARGA 1981a, 140–142. oldal; 1. kép.

65 Rómer Flóris még valamivel bővebb olvasatának felhasználásával: Rómer-jegyzőkönyvek XL. 3. (1877-es bejegyzés); az erősen kopott feliraton hajlamosak voltunk [se] *pultus* szót olvasni, ez azonban az utána álló *d(omi)ni* szó birtokos esetének ellentmond.

66 ENGEL-LÖVEI-VARGA 1981a, 140–142.; GÜNDISCH 1983.

67 IPOLYI 1859, 435.; VERNEI-KRONBERGER 1939, 41., 70. oldal (181. jegyzet); ENGEL-LÖVEI-VARGA 1981a, 142. oldal; 2. kép; LÖVEI-VARGA 1987, I. 461., 588., 695., 863. oldal; II. 1687. kép; LÖVEI 2006, 126. oldal; Abb. 2.

68 Rómer Flóris még valamivel bővebb olvasatának felhasználásával: Rómer-jegyzőkönyvek XL. 3. (1877-es bejegyzés).

69 Könyöki József szépiarajza, röviddel 1878 előtt. Budapest, Műemléki Tervrt., ltsh. K 3308 – közli: VÁLINÉ Pogány 2000, 156. oldal.

70 A címert és a családot František Gahér

azonosította: GAHÉ 2013, 160. oldal; 7. kép.
71 Volker Liedke véleménye szerint Peter
Prewer (†1459) korneuburgi sírlapja, a mária-
völgyi Kunigunda-sírkő és Szentgyörgyi és
Bazini (II.) György (†1469) pozsonyszentgyör-
gyi (Svätý Jur, Szlovákia) szarkofágfedlapja
annak a Hanns Paldauf szobrásznak vagy
műhelyének a műve, aki nagyjól 1446-tól
1457-ig Salzburgban, azt követően pedig
Passauban működött: LÖVEI 2006, 127–128.
oldal (23. jegyzet).
72 ENGEL–LÖVEI–VARGA 1981a, 142. oldal;
ENGEL 1996, I. 45. oldal; C. TÓTH – HORVÁTH –
NEUMANN – PÁLOSALVI 2016, 85., 122.
oldal.
73 A Monyorókerékkel szomszédos Kolom
(Kulm, Burgenland, Ausztria) plébániatemplo-
ma mellett az 1470-es évek elején alapította
a településeket birtokló Ellerbach Bertold.
Fia, Ellerbach János 1496-ban eladta Bakócz
Tamásnak (valójában 1496-ban, soha vissza
nem fizetett 40 000 forint kölcsön fejében,
testvérévé és örökösévé fogadta Bakócz Ta-
mást): DAP 1975, 376–377. oldal; GUZSIK
2003, 169., 218. oldal; ROMHÁNYI et al., 62.
oldal; BUBRYÁK 2013, 41–42. oldal.
74 EGGERER 1663, 154–155. oldal; WAGNER
1802, IV. 48. oldal; MIKÓ 2005, 219., 235.
oldal (105. jegyzet).
75 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSAL-
VI 2016, 85., 118., 122. oldal; C. TÓTH – HOR-
VÁTH – NEUMANN – PÁLOSALVI – W. KOVÁCS
2017, 328., 341. oldal
76 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSAL-
VI – W. KOVÁCS 2017, 329–330. oldal.
77 A Losonci Bánfi család által a valkói vá-
rukhoz tartozó település közlében alapított
kolostorra: DAP 1976, 1. oldal; RUSU et al.
2000, 184. oldal; GUZSIK 2003, 167., 218.
oldal; ROMHÁNYI et al., 63. oldal.
78 RÓMER jegyzőkönyvek XL. 42–44. (1878-
as bejegyzés); BUNYITAY 1887, 26–27. oldal;
PETRI 1901, 622., fényképek a 620. és 621.
oldalon; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983, 39. oldal;
12. kép; VÁRADY 2004, 553. oldal.
79 A Tomaj nemzetség címeréről: CSOMA
1904/1995, 1307–1311. oldal.
80 ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983, 39. oldal.
81 A Kanizsai család által 1378 előtt alapí-

tott örményesi kolostorra: DAP 1976, 138. oldal; GUZSIK 2003, 49–53., 219. oldal; ROMHÁNYI et al., 66. oldal.

82 RÓMER 1863, 346. oldal; LŐVEI 2000, 163–167. oldal; LŐVEI 2001, 78–79. oldal; LŐVEI–WEISZ 2016, 220–222. oldal, 3–4. kép.

83 A még Zalaszentgróton lévő darab Kánizsai Miklóshoz kötése felirata alapján kétségtelen volt, a forrásokkal valójában alá nem támasztható múzeumi hagyomány szerint Csornáról Sopronba került másik töredék azonban talányos volt, és Kánizsai István ajtónállómester (†1427/28), Miklós öccse személye merült fel vele kapcsolatban: ENGEL–LŐVEI–VARGA 1983, 28–29. oldal; VÁRADY 1999, 20., 58–59. (24. sz.), illetve 19., 33., 81. oldal (54. sz.).

84 A nemzetség címeréről összefoglalóan: CSOMA 1904/1995, 1275–1280.; KÖRMENDI 2010.

85 ENGEL 1996, I. 38. oldal.

86 VÉGH 2006, 125., 164., 195., 249., 264. oldal; VÉGH 2008, 88., 93., 99. oldal (101. sz.).

87 1392. december 14.: KUMOROVITZ 1987, 75. oldal (151. sz.); vö. 1398. szeptember 13.: KUMOROVITZ 1987, 128. oldal (258. sz.)

88 A Garai László által 1427 és 1440 között alapított porvai kolostorra: DAP 1976, 305. oldal; GUZSIK 2003, 168–169., 221. oldal; ROMHÁNYI et al., 73. oldal

89 BÉKEFI 1907, 236–237. oldal; 100. kép; VERNEI–KRONBERGER 1939, 41–42., 44. oldal; KOPPÁNY 1984, 192. oldal; 3. ábra; VARGA–LŐVEI 1990–92, 164. (128. jegyzet), 165. oldal (129. jegyzet); 52. kép.

90 KUBINYI 2004, 169–194., itt 173–174. oldal; SROKA 2005, 97–98. oldal.

91 Koronából nővő, balra forduló egyszarvú, amely a sisakdíszben ismétlődik: NYULÁSZINÉ 1987, 145., 244. oldal. (30. sz.)

92 A Szapolyai-címerekről összefoglalóan: Soós 1999, 41. oldal; GYULAI 2004; NEUMANN 2011, 123–128. oldal.

93 NEUMANN 2011, 124–126. oldal; NEUMANN 2012, 431–435. oldal.

94 Az 1469 előtt Andreas Baumkircher által alapított kolostorra: GUZSIK 2003, 169–170., 222. oldal; ROMHÁNYI et al., 83. oldal.

95 SEEBACH 1983, 217., 224. oldal (30. jegyzet).

96 Lienz plébániatempomában: EGG 1998, kép a 153. oldalon.

97 ENGEL 1983, 252–253. oldal.

98 Kőszeg, Szalónak, a monyorókeréki uradalom falvai, Egervár, Csepreg stb. terrakotta épülettágozatairól és díszítőelemeiről pl.: BUGÁR–MÉSZÁROS 1975; SEEBACH 1983; MENTÉNYI 2002, 467–470. oldal; LŐVEI 2002, 34–36. oldal.

99 ENGEL 1996, I. 169., 396., 421.; II. 26. oldal; C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-FALVI 2016, 126., 131. oldal; C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-FALVI – W. KOVÁCS 2017, 189. oldal.

100 Az 1264–1270 között alapított pilisi Szentkereszt kolostorra: DAP 1976, 400. oldal; GUZSIK 2003, 34–37., 223. oldal; ROMHÁNYI et al., 49.; a Kesztyűs közélében 1959-ben azonosított kolostort Méri István tárta fel 1961-ben: MÉRI 1961; MÉRI 1962, 72. oldal.

101 Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, ltzs. 68.33.18ab.C, 68.33.19.C, 68.33.20ac.C, 68.36.14.C, 71.35.C) – MÉRI 1961, 106., 111–112. oldal; KOVALOVSKY 1992, 115. oldal; KOVALOVSKY 1992a, 202. oldal; 26. kép.

102 Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, ltzs. 71.36.9.C. – MÉRI 1961, 90. oldal; KOVALOVSKY 1992a, 202. oldal; 4/9. kép.

103 A kolostort a XIII. század végén alapíthatta a Rátót nemzetség, 1480-ban már az obszerváns ferencesek kezén volt, akiket a Rátót nembeli Gyulafi család hívott ide: DAP 1978, 1. oldal; GUZSIK 2003, 71–75., 226. oldal; ROMHÁNYI et al., 96. oldal.

104 Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, ltzs. 65.457.1.; a nagyvázsonyi várban lévő kőtárban.

105 ÉRI–KELEMEN–NÉMETH–TORMA 1969, 182. oldal; 36.2. kép; VÁRADY 1999, 22–23., 24., 26., 27., 34., 75–76. oldal (44. sz.); 21/1., 39/1. kép; RAINER 2009, 110. oldal.

106 Terebes 1387 óta volt a Perényi család birtokában. ENGEL 1977, 162. oldal; a pálos kolostort 1502-ben alapította Perényi Imre, temploma a korábbi plébániatemplom lett: DAP 1978, 2. oldal; GUZSIK 2003, 175., 227. oldal; ROMHÁNYI et al., 98. oldal.

107 CSOMA–CSERGHEŐ 1888, 296–300. oldal; CSERGHEŐ–CSOMA 1890, 39–46. oldal; VERNEI-KRONBERGER 1939, 41.; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983, 37–38. oldal; 11. kép; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1984, 43., 51–52. oldal; Abb. 16; LÖVEI–VARGA 1987a; LÖVEI 2006a; LÖVEI–WEISZ 2016, 224–226. oldal; 7. kép.
108 A rendjelvényekről lásd LÖVEI 1987; LÖVEI 2006b.
109 LÖVEI 1987a, 281–283. oldal; LÖVEI 1999; LÖVEI 2017, 398–399. oldal; 24. kép.
110 VERNEI-KRONBERGER 1939, 30., 32., 41. oldal; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983, 36–37. oldal; 10. kép; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1984, 43., 51. oldal; Abb. 15; LÖVEI–VARGA 1987b; LÖVEI 2006c.
111 Sírkövét lásd alább Újházánál a sírkövek katalógusában.
112 ENGEL 1996, I. 40., 47., 96., 218., 243.; II. 189. oldal.
113 A Sárkányrendről és az uralkodói lovagrendek jelvényeiről lásd: ENGEL 1977, 59–62. oldal; LÖVEI 1987; LÖVEI 2006b.
114 CSOMA–CSERGHEŐ 1888, 300–303. oldal; CSERGHEŐ–CSOMA 1890, 84–88. oldal.
115 IPOLYI 1863/1997, 130. oldal; PERLSBERG 1896, 313., 341–342. oldal.
116 Az Újlakiak újabb címerében valójában két egymással szembe forduló oroszlán tartja a koronát: LÖVEI 1985.
117 CSOMA–CSERGHEŐ 1888, 300–303. oldal; CSERGHEŐ–CSOMA 1890, 84–88. oldal; LUXOVÁ 2003, 332. oldal; CHOVANEC–DRONZEK–BAJUS 2004, 13., 14., 18., 73., 74. oldal; GYULAI 2004a, 49. oldal; ČOVANOVÁ JANOŠÍKOVÁ 2013, 124. oldal.
118 VARGA 2008.
119 BALOGH 1974, 36. oldal.
120 VARGA–LÖVEI 1990–92, 150. oldal; LÖVEI 2009, I. 340–341. oldal; az azonosítást elfogadták: KERTÉSZ – D. MEZEY 2015, 16. oldal; 20. kép; PROHNENKO–ZSILENKO–BUZÁS 2016, 10–11., 14. oldal; 11. kép.
121 Köszönettel tartozom Neumann Tibornak, hogy tájékoztatott még publikálatlan eredményeiről. A két 1519. évi levél, amely egyértelműen leszögezi, hogy Imre nádort Terebesen temették el: DF 271676, DL 93801 – NEUMANN 2017, 93. oldal (13. jegyzet).

122 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-FALVI 2016, 105., 114., 118. oldal; C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-FALVI – W. KOVÁCS 2017, 20., 370., 371. oldal.
123 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-FALVI 2016, 79., 82., 100., 115–116. oldal; C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-FALVI – W. KOVÁCS 2017, 21., 45., 162., 163., 204., 246., 373. oldal.
124 Lásd a 105. jegyzetet.
125 Az ismeretlen alapítási körülményű kolostorra: DAP 1978, 36. oldal; MIKLÓS 1994; GUZSIK 2003, 165–167., 228. oldal; ROMHÁNYI et al., 100. oldal.
126 Vác, Tragor Ignác Múzeum, lt.sz. 85.112.16; 87.35.5. – DINNYÉS–KÖVÁRI–KVASAY–MIKLÓS–TETTAMANTI–TORMA 1993, 191. oldal; MIKLÓS 1997, 24., 41. oldal; TARI 2000, 90. oldal.
127 A XIV. század első negyedében alapított kolostorra: DAP 1978, 43. oldal; GUZSIK 2003, 83–84. oldal, 142–146., 228. oldal; ROMHÁNYI et al., 44. oldal.
128 Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, lt.sz. 66.232.1.
129 Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, Régészeti Gyűjtemény T.62.13.8. – kiállítva a túskevári falumúzeumban.
130 Ádám Iván rajzát közli: RAINER 2011, 56. kép.
131 A kiegészített tábla fényképe: BAKAY-KALICZ–SÁGI 1966, 24/3. tábla; MIKÓ 2005, 35. kép.
132 RAINER 2011, 155. oldal; Garai János (†1428) 1402–1403-ban töltötte be a temesi ispáni tiszte: ENGEL 1996, I. 204., II. 81. oldal.
133 KOPPÁNY 1984, 201. oldal; a rozettát is ábrázoló rajz: MOLNÁR 1965, 8. kép.
134 MIKÓ 2005, 226., 239. oldal (182. jegyzet).
135 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-FALVI – W. KOVÁCS 2017, 267–269. oldal.
136 *Johannes de Segvara* lehetne (C. Tóth Norbert szíves közlése), a kőfaragó által elrontott betűkkel. Reneszánsz kapitálus betűtípusú, egész sor hibával faragott feliratra példa Vémeri Zsigmond választott zágrábi püspök, mincstartó (†1500) budai sírlapja:

ALTMANN 1973, 82., 87. oldal; 7. kép; ALTMANN–LÖVEI 2004, 16–17. oldal (9. sz.); 30. kép; MIKÓ 2005, 236–237. oldal (132. jegyzet); LÖVEI–WEISZ 2016, 237. oldal; 14. kép.
137 BUNYITAY 1887, 39. oldal; BALOGH 1943, 81., 202., 285., 356., 377. oldal; 58. kép.
138 RÓMER 1866, 175. oldal; DÉCSÉNYI 1892, 396–397. oldal; DÉCSÉNYI 1893, 24–26. oldal; SCHÖNHERR 1894a, 59., 61. oldal; 7. kép.
139 DORNYAY 1928, 238–239. oldal; 115. kép; GENTHON 1954, 195–196. oldal; 148–149. kép; KAZARECZKI 2003–2004, 138–140. oldal; 9–10. kép; MIKÓ 2005, 208. oldal; 5. kép.
140 Az 1408-ban Perényi Imre alapította kolostorra: DAP 1978, 69. oldal; CZEGLÉDY 1986–1987; GUZSIK 2003, 128–132., 229. oldal; ROMHÁNYI et al., 102. oldal.
141 FELD–CABELLO 1980, 35., 36., 41. oldal; 15. kép; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983, 35–36. oldal; 9. kép; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1984, 43., 50–51. oldal; Abb. 14; CZEGLÉDY 1986–1987, 219., 221. oldal; 20. kép; LÖVEI–VARGA 1987c; LÖVEI 2017, 417. oldal; 45–46. kép.
142 ENGEL 1977, 60. oldal; ENGEL 1996, I. 44., 90., 96., 119.; II. 189. oldal.
143 Az 1483-ban Kinizsi Pál és apósa, Magyar Balázs által alapított kolostorra: ÉRI 1961; DAP 1978, 201. oldal; PAPP 1995; GUZSIK 2003, 189–191., 231. oldal; PAPP 2005, 52–59. oldal; ROMHÁNYI et al., 106. oldal.
144 ÉRI–SELDOMAYR 2004.
145 RÓMER 1863a; MÖLLER 1905, 71–72. oldal; 65. kép; BÉKEFI 1907, 239–241. oldal; 102–103. kép; VERNEI-KRONBERGER 1939, 45. oldal; ÉRI 1958; MIKÓ 1994; MIKÓ 2008; PROHNENKO–ZSILENKO–BUZÁS 2016, 9., 13–14., 15., 19., 21., 22.; 15. kép.
146 A fedlap a XVIII. századtól adatolt, vizsontagságos módon szétszóródott darabjait végül a nagyvázsonyi várban gyűjtötték össze és állították ki.
147 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-FALVI 2016, 90., 124., 145., 160. oldal; C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-FALVI – W. KOVÁCS 2017, 38., 58–59., 71–72., 76., 91., 94., 95., 150., 168–169., 266., 268., 284., 312., 344., 354. oldal.
148 RÓMER 1865; MÖLLER 1905, 71–72. ol-

dal; 64. kép, VIII. tábla; BÉKEFI 1907, 241–243. oldal; 104. kép; VERNEI-KRONBERGER 1939, 45–46. oldal; MIKÓ 1994a; MIKÓ 2008; PROHNENKO–ZSILENKO–BUZÁS 2016, 20–21. oldal; 25. kép.
149 Solymosi László: Veszprém megye 14. évi adólajstroma és az Ernuszt-féle megye adószámadások. Veszprém 1984. (Tanulmányok Veszprém megye múltjából. A Veszprém Megyei Levéltár kiadányai 3. Szerk. Kredics L.) 162. oldal.
150 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-FALVI 2016, 99. oldal; C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-FALVI – W. KOVÁCS 2017,

ORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-
114., 118. oldal; C. TÓTH
MANN – PÁLOSFALVI – W. KO-
170., 371. oldal
ORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-
32., 100., 115–116. oldal; C.
– NEUMANN – PÁLOSFALVI –
21., 45., 162., 163., 204.,
jegyzetet.
en alapítási körülményű
1978, 36. oldal; MIKLÓS
03, 165–167., 228. oldal;
100. oldal.
gnác Múzeum, ltsz.
5.5. – DINNYÉS–KÖVÁRI–KVAS-
AMANTI–TORMA 1993, 191.
97, 24., 41. oldal; TARI 2000,
d első negyedében alapított
1978, 43. oldal; GUZSIK 2003,
2–146., 228. oldal; ROMHÁNYI
aczkó Dezső Múzeum, ltsz.
aczkó Dezső Múzeum, Régé-
y T.62.13.8. – kiállítva a tús-
mban.
ajzát közli: RAINER 2011, 56.
tt tábla fényképe: BAKAY–KA-
4/3. tábla; MIKÓ 2005, 35.
, 155. oldal; Garai János
03-ban töltötte be a temesi
GEL 1996, I. 204., II. 81. ol-
34, 201. oldal; a rozettát is
LNÁR 1965, 8. kép.
226., 239. oldal (182. jegy-
RVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-
2017, 267–269. oldal.
Segvara lehetne (C. Tóth
zslése), a kőfaragó által el-
Reneszánsz kapitálius be-
or hibával faragott felirata
gmond választott zágrábi
tó (†1500) budai sírlapja:

ALTMANN 1973, 82., 87. oldal; 7. kép; ALT-
MANN–LÖVEI 2004, 16–17. oldal (9. sz.); 30.
kép; MIKÓ 2005, 236–237. oldal (132. jegy-
zet); LÖVEI–WEISZ 2016, 237. oldal; 14. kép.
137 BUNYITAY 1887, 39. oldal; BALOGH 1943,
81., 202., 285., 356., 377. oldal; 58. kép.
138 RÓMER 1866, 175. oldal; DÉCSÉNYI 1892,
396–397. oldal; DÉCSÉNYI 1893, 24–26. ol-
dal; SCHÖNHERR 1894a, 59., 61. oldal; 7. kép.
139 DORNYAY 1928, 238–239. oldal; 115.
kép; GENTHON 1954, 195–196. oldal; 148–
149. kép; KAZARECZKI 2003–2004, 138–140.
oldal; 9–10. kép; MIKÓ 2005, 208. oldal; 5.
kép.
140 Az 1408-ban Perényi Imre alapította
kolostorra: DAP 1978, 69. oldal; CZEGLÉDY
1986–1987; GUZSIK 2003, 128–132., 229.
oldal; ROMHÁNYI et al., 102. oldal.
141 FELD–CABELLO 1980, 35., 36., 41. oldal;
15. kép; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1983, 35–36.
oldal; 9. kép; ENGEL–LÖVEI–VARGA 1984, 43.,
50–51. oldal; Abb. 14; CZEGLÉDY 1986–1987,
219., 221. oldal; 20. kép; LÖVEI–VARGA 1987c;
LÖVEI 2017, 417. oldal; 45–46. kép.
142 ENGEL 1977, 60. oldal; ENGEL 1996, I.
44., 90., 96., 119.; II. 189. oldal.
143 Az 1483-ban Kinizsi Pál és apósa, Ma-
gyar Balázs által alapított kolostorra: ÉRI
1961; DAP 1978, 201. oldal; PAPP 1995; GU-
ZSIK 2003, 189–191., 231. oldal; PAPP 2005,
52–59. oldal; ROMHÁNYI et al., 106. oldal
144 ÉRI–SELDMAYR 2004.
145 RÓMER 1863a; MÖLLER 1905, 71–72.
oldal; 65. kép; BÉKEFI 1907, 239–241. oldal;
102–103. kép; VERNEI-KRONBERGER 1939, 45.
oldal; ÉRI 1958; MIKÓ 1994; MIKÓ 2008;
PROHNENKO–ZSILENKO–BUZÁS 2016, 9.,
13–14., 15., 19., 21., 22.; 15. kép.
146 A fedlap a XVIII. századtól adatolt, vi-
szontagságos módon szétszóródott darabjait
végül a nagyvázsonyi várban gyűjtötték ösz-
sze és állították ki.
147 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-
FALVI 2016, 90., 124., 145., 160. oldal; C. TÓTH
– HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOSFALVI – W. KO-
VÁCS 2017, 38., 58–59., 71–72., 76., 91., 94.,
95., 150., 168–169., 266., 268., 284., 312.,
344., 354. oldal.
148 RÓMER 1865; MÖLLER 1905, 71–72. ol-

dal; 64. kép, VIII. tábla; BÉKEFI 1907, 241–
243. oldal; 104. kép; VERNEI-KRONBERGER
1939, 45–46. oldal; MIKÓ 1994a; MIKÓ 2008;
PROHNENKO–ZSILENKO–BUZÁS 2016, 20–21.
oldal; 25. kép.
149 Solymosi László: Veszprém megye 1488.
évi adólajstroma és az Ernuszt-féle megyei
adószámadások. Veszprém 1984. (Tanulmá-
nyok Veszprém megye múltjából. A Veszprém
Megyei Levéltár kiadányai 3. Szerk. Kredics
L.) 162. oldal.
150 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-
FALVI 2016, 99. oldal; C. TÓTH – HORVÁTH –
NEUMANN – PÁLOSFALVI – W. KOVÁCS 2017,

345. oldal.
151 A 13. század utolsó negyedében alapí-
tott kolostorra: DAP 1978, 320–321. oldal;
KRUEK 1989, 79. oldal; GUZSIK 2003, 238.
oldal; ROMHÁNYI et al., 75–76. oldal.
152 KUKULJEVIĆ 1891, 197. oldal (657. sz.)
153 FÜGEDI 1977, 214. oldal; 1327: SMIČIK-
LAS IX. 358.; 1343: SMIČIKLAS XI. 93.; 1370
(1357 előttre): DL 101694; kihalásukra,
1359: DL 101674.
154 Zs.O. I. 1951, 3883. sz.
155 1390: Zs.O. I. 1951, 1466. sz.; 1392: uo.
2428. sz.; 1397: uo. 4915. sz.
156 LUKCSICS 1931, 30. sz.

157 1415: bjeniki (azaz csázmái) prépost: DL
92457; 1416: ugyanaz, testvéreivel együtt
Zelna vár birtokosa: DF 230952; 1437: csász-
mai prépost, néhai: LUKCSICS 1938, 465. sz.
158 LUKCSICS 1938, 276. sz.
159 Zelnawar-i Bicskele István: Zágrábi káp-
talan levéltára, Loci cred. II-163.
160 1492 (1490-re): Zágrábi káptalan levél-
tára, Loci cred. II-272.
161 TIMON 1764, 248. oldal, KUKULJEVIĆ
1891, 198. oldal (659. sz.).
162 C. TÓTH – HORVÁTH – NEUMANN – PÁLOS-
FALVI 2016, 101. oldal.
163 GUZSIK 2003, 132. oldal.